

Խմբագրական

ՀԱՅ ՄԱՅՐՆ Է ԿԵՐՏԻՉԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

Մեր պատմութեան էջերուն մէջ, դեռ հեթանոսական ժամանակներէն՝ հայ կինը կը համարուէր ընտանիքի հիմնասիւնը: Ասիկա կը վկայեն մեզի հասած հատուկնոտ առասպելները, բանաստեղծական տաղերը, պատառիկները, պատմական վկայութիւնները: Հայ ականաւոր պատմիչ Ագաթանգեղոսի վկայութեամբ, հայ կինը կը նկատուէր՝ «մայր աղբիւր», «կենսատու», «շունչ եւ կեանք» եւ նման այլ որակներու կրողը՝ նախաքրիստոնէական ժամանակաշրջանին: Յայտնի է էական դերակատարութիւնը՝ Անահիտ, Աստղիկ եւ Նանէ աստուածուհիներուն, հեթանոսական դիցարանին մէջ: Յետագային, Անահիտ պիտի դառնար պտղաբերութեան, արգասաւորութեան եւ ծննդաբերութեան աստուածուհին:

Հետաքրքրական է որ միջնադարեան հայկական իրաւական միտքի կարեւորագոյն աշխատութեան՝ Մխիթար Գոշի «Հայոց Դատաստանագիրք»ի մէջ, շեշտադրուած է կնոջ կրթութիւն ստանալու կարեւորութիւնը: «Կրթուած կանայք հասարակութեան համար գանձ են», նշած է Մխիթար Գոշը 12-րդ դարուն: Կարծէք այս պատգամին ընդառաջ երթալով է որ 19-րդ դարուն օրհորդաց դպրոցներ կը բացուէին արեւմտեան եւ արեւելեան Հայաստանի տարածքին, էապէս նպաստելով հայուհիներու զարգացման եւ գիտակցութեան զարթոնքի գործին, ոգիի յեղափոխութեան: Հետեւանք պիտի ըլլար ա՛յն որ հայ կանայք պիտի ծաւալէին ազգային-հասարակական, ինչպէս նաեւ մշակութային եւ նոյնիսկ քաղաքական բուն գործունէութիւն: Ուշագրաւ անուններէն յիշենք՝ Սրբուհի Տիւսաբը, Զապէլ Ասատուրը, Զապէլ Եսայեանը, Արշակուհի Դեղթիկը եւ ուրիշներ: Տակաւին, հայ կիներ իրենց ամբողջանուէր մասնակցութիւնը պիտի բերէին հայ ազգային-ազատագրական շարժումին, հայ ֆետայական շարժումին ալ, ուր յայտնի անուններ դարձան Աղբիւր Մերոբի կինը՝ Սօսէն, Գեորգ Չաւուշի զինակիցը՝ Եղսօն, կին ֆետայի Հայօ-Հայաստանը, Օրդ. Մարենիկ Մատինեանը, Կիւլիզարը, Սասունցի Շաքէն եւ ուրիշներ:

Կնոջ մը գերագոյն առաքելութիւնը, սակայն, մայր ըլլալն է, անտարակոյս: Իսկ հայ մայրը վաղուց է ճանչցուած որպէս տիպար մայր, որուն համար դարերով սրբազան պարտաւորութիւն եւ պատասխանատուութիւն են եղած՝ հայ գիրն ու օճախը, հայ աւանդութիւններն ու արժէքները, հայ ինքնութիւնն ու ոգին կենսունակ պահել-պահպանելն ու սերունդէ-սերունդ փոխանցելը, նոյնիսկ պատմութեան ամէնէն դաժան պայմաններուն տակ: Որքան դիպուկ են Ջիվանիի տողերը. « Հայ կանանց ենք պարտական, թէ որ հայ ենք մնացել, եթէ ոչ կորել էինք, անդունդ էինք գնացել, մեր հաւատը, մեր լեզուն նրանցով է զարգացել. հայ կնոջ սրբութիւնը ողջ ազգերն են իմացել»: Նոյնիմաստ են տողերը Սիլվա

Կապուտիկեանի. «Մա՛յր, դարեր սուրբ է եղել քեզ համար գիր ու օճախ, դու քո շնչով ես պահել մեր հին ոգին կենդանի»:

Մեր պատմութեան ամենէն գեհենային օրերուն անգամ, Եղեռնի ամենէն դժիւեմ պայմաններու տակ, դարձեալ հայ մայրն էր, որ Տէր Զօրի աւագին վրայ դրոշմեց Այբ-Բեն-Գիւր եւ զայն յանձնեց իր յետնորդներուն, որպէս ազգային ինքնութեան եւ փրկութեան լաստ:

Մեծ մանկավարժ Պօղոս Գեորգեան, որ տարիներով գլխաւորած է Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան Վաժապետանոցը եւ հեղինակն է մանկավարժական միջազգայնօրէն ճանչցուած հատորներու, ունի շատ դիպուկ խօսքեր. «Ըլլա՛ւ ծնող, ուսուցիչ թէ դաստիարակ...դաստիարակեա՛ զանձն քո», եւ կը շեշտէ միաժամանակ որ ծնողագիտութեան դասընթացք պէտք է որ հաստատուի դպրոցներէն ներս՝ անհրաժեշտաբար: Սա կը նշանակէ, որոշապէս, որ հայուհիին բարձրորակ դաստիարակութիւնը էական է, որպէս յետագայ դաստիարակը իր զաւակներուն եւ թոռներուն, այսինքն՝ գալիք հայ հասարակութեան: Մայր ըլլալը, ինչպէս ամէն այլ կոչում, պատրաստութեան կարիք ունի, մանաւանդ մեր օրերուն, երբ տակաւ կը խարխուրի ընտանիքը որպէս կառոյց..., երբ համաշխարհայնացման ահեղ հոսանքը իր ուղղակի թէ անուղղակի բռնութիւնը կը բանեցնէ մեր ապրելակերպին, մեր դաւանած ազգային-բարոյական-հոգեւոր արժէքներուն, ազգային եւ մարդկային ինքնութեան եւ մարդկային դարերով սրբագործուած անանդութիւններուն վրայ...

Դաստիարակութեան հիմքերու հիմքը սերն է, անտարակոյս, անոր հետ սերտօրէն առնչակից՝ նրբագգածութիւնը, ներքնատեսութիւնը, մայրական բնագոյր..., որոնցմով առատօրէն օժտուած է հայ մայրը մասնաւորաբար: Բայց եւ այնպէս, կարեւոր է որ մայրութեան առաքելութեան ապագայակերտ գործը չձգուի պատահականութեան, մասնաւորաբար մեզի պէս փոքրաթիւ ժողովուրդի մը համար: Վաղուան հայ հասարակութիւնը՝ Հայաստանի Հանրապետութենէն ներս, թէ Սփիւռքի տարածքին, պիտի ըլլայ այնպիսին, ինչպիսին է հայ մայրը, հայ մօր դաւանած եւ սեփական օրինակով, սեփական կենցաղով եւ վարքագիծով կենսագործած առաքինութիւնները, հոգեւոր-բարոյական արժէքները, հայեցիութեան որակը, բարքերը, ապրելակերպը....անոր գիտակցութեան որակն ու մակարդակը:

«Օրօրոցային» էն սկսեալ, մեր երգերէն ու տաղերէն սկսեալ, հայ բառ ու բանէն սկսեալ, մեր վարք ու բարքէն ու հոգեմտաւոր արժէքներէն, առաքինութիւններէն սկսեալ....պիտի հարց տանք ի վերջոյ թէ ի՞նչ տուինք եւ պիտի տանք մեր զաւակներուն, անոնց մանուկ հոգիներուն...Պիտի հարց տանք թէ ի՞նչ բարոյական յատկութիւններ մշակելու նախանձախնդիր եղանք եւ պիտի ըլլանք մատղաշ հոգիներէն ներս....բարութեա՞ն,

արդարութեան, ճշմարտախօսութեան, պարկեշտութեան, քաջութեան, ինքնավստահութեան, վեհանձնութեան...թէ՞ խտրականութեան, անձնասիրութեան, կեղծիքի, նիւթապաշտութեան, վախկոտութեան եւ փոքրոգութեան, ուրիշին ապաւինելու տկարամտութեան եւ մասամբ սոցին...: Նմանապէս, ի՞նչ մօտեցում ու կեցուածք որդեգրած ենք եւ պիտի որդեգրենք հայ դպրոցին, հայ գիրին ու գիրքին, հայեցի ինքնութեան, հայոց հայրենիքին, մեր պահանջատիրութեան պայքարին, ազգային մտածողութեան, վերհատուածականութեան, միասնականութեան եւ նման կարեւորագոյն խնդիրներուն..., քանզի մօր կեցուածքը նման հիմնախնդիրներուն նկատմամբ ճակատագրականօրէն կը ներգործէ մատղաշ հոգիներուն վրայ, անոնց համակ կեանքին ընթացքին...

«Մայրերու ափին մէջ պիտի փնտռել ազգերու ճակատագիրը», ըսած է յատկանշականօրէն Գարեգին Նժդեհ: Մայրը առաջին եւ գերագոյն դաստիարակն է մարդուն, հետեւաբար գլխաւոր պատասխանատուն է անոր ապագայի կերտումին: Անոր մտածողութեան, հոգեբանութեան, նկարագրի կազմաւորման: Հետեւաբար՝ հանրութեան ապագայի կերտումին:

Ըսուած է իրաւացիօրէն որ հաւասար են բոլոր օրօրոցները եւ անոնց մէջ ննջող մանկիկները: Ու փոխ առնելով Անդրանիկ Օտոնկեանի խորիմաստ տողերը ուղղուած մեր օրերու հայ մօր մասնաւորաբար, պիտի ուզէինք իրեն հետ սթափիլ եւ սթափեցնել. «Օր մը, անիծելէ առաջ կեանքը, որ «մէկուն շատ կու տայ եւ մէկուն քիչ»՝ մտածեցէք պահ մը, թէ դո՞ւք ինչ տուիք ձեր զաւակներուն, երբ դեռ մանուկ էին...»

Իրապէս այլ օրօրոցէն իսկ, հայ մայրը մեծագոյն պատասխանատուութիւնը ունի ճիշդ կրթելու իր զաւակն ու զաւակները, թոռնիկն ու թոռնիկները, յանուն մեր վաղուան հայ առողջ եւ արժէքաւոր հասարակութեան, յանուն վաղուան ամուր եւ լուսաւոր հայրենիքին:

Հայրենակերտումի եւ ազգաշինութեան ամենէն էական գործօնը հայ մօր ջամբած բարոյական, ազգային եւ հոգեմտաւոր սնունդն է ու դաստիարակութիւնը:

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Հարցազրոյց

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԸ ՄԵՌՆՈ՞Ղ ԼԵԶՈՒ

Հարցազրոյցը՝ ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

Հարցազրոյց քանաստեղծուհի Մարուշ Երամեանի հետ

Մարուշ Երամեան քանաստեղծուհի է եւ արձակագիր: Մփիւռքահայ գրականագիտութեան գծով ստացած է թեկնածուական աստիճան եւ որուն դասախօսը եղած է Հալէպի մէջ: Ունի հրատարակուած քանաստեղծական 6 հատորներ, արձակ պատմուածքներու 2 հատոր եւ քանի մը անտիպ գործեր, որոնք կը սպասեն յարմար պայմաններու՝ լոյս աշխարհ գալու

համար: Մարուշը խառնուածքով եւ գրական իր արգասիքով հինը մերժող եւ նորին ջատագով անհատականութիւն մըն է, սակայն առանց ազգային-ազգագրական աւանդոյթները շրջանցելու: Անցեալ տարի քանաստեղծութեան իր վեցերորդ գիրքը՝ «Գաղտնագրութիւն»ը լոյս տեսաւ Երեւանի մէջ, Գրողներու միութեան մատենաշարով: Հալէպի ներկայ պայմաններուն պատճառով փոխադրուած է Մայր հայրենիք, թէւ այժմ կը գործէ Գահիրէի հայկական վարժարանին մէջ որպէս ուսուցիչ: Գիտելիքներով եւ բազմակողմանի հետաքրքրութիւններով հարուստ Մարուշին հետ ունեցանք հետեւեալ հարցազրոյցը:

- Հարցում. Որպէս ծանօթ քանաստեղծուհի, Հալէպէն Երեւան ձեր տեղաշարժը որեւէ ձեւով անդրադարձ ունեցա՞ւ ստեղծագործական ձեր ներաշխարհին վրայ:

- Պատասխան. Թէւ իւրաքանչիւր գրագէտ մեծ գուրգուրանքով կը փորձէ անխաթար պահել իր ներաշխարհը, սակայն արտաքին աշխարհին հետ անոր կապերը այնքան կենդանի են, որ չի կրնար չազդուիլ տեղի ունեցող դէպքերէն: Իսկ աղէտներու պարագային, ինչպէս որ է Սուրիոյ, մանաւանդ Հալէպի աղէտը, նախ լռութիւն կը տիրէ այդ ներաշխարհին մէջ, ու յետոյ հարցումներու տարափ մը կը սկսի չարչրկել գրագէտը. ինչո՞ւ: Եւ անկէ ետք եկող ամէն գիր կը դառնայ այդ «ինչու»ին պատասխան գտնելու ճիգ եւ արարք:

Որքան ալ սակայն գրագէտը փորձէ ներկայացնել սարսափը, որուն մարդը կ'ենթարկէ իր նմանին, բառերը յաճախ անկարող կը դառնան: Այդ հանգրուանին է, որ կրնայ գիրը եւ անոր հետ ամբողջ արուեստը անգօր եւ անիմաստ թուիլ: Անշուշտ ասիկա վտանգաւոր է գրագէտին համար, որ կրնայ վերջնական լռութեան մատնուիլ: Միաժամանակ, սակայն, արուեստը կը մնայ միակ մխիթարութիւնը, միակը՝ որ կրնայ ներաշխարհին հաւասարակշռութիւնը պահել, հեռու վանել խելագարութիւնը: Հետեւաբար գրագէտը կամ արուեստագէտը կը շարունակէ իր ճիգը, իր փորձը «ինչու»ին պատասխաններ գտնելու:

Անշո՛ւշտ տեղաշարժը անդրադարձ ունեցաւ. անոր տարողութիւնը կ'երեւի ժամանակը կ'որոշէ:

- Հարցում. Դուք նաեւ արեւմտահայ լեզուի եւ սփիւռքահայ գրականութեան դասախօս եղած էք Հալէպի Համազգայինի Հայագիտական հիմնարկէն ներս: Ի՞նչ կ'ըսէք արեւմտահայերէնի դասաւանդման, անոր ընկալման եւ ընդհանրապէս անոր ճակատագրին մասին:

- Պատասխան. Հալէպը միակ գաղութն էր, ուր արեւմտահայերէնը գաղութի առօրեայ լեզուն էր, այսինքն կենդանի, ապրող լեզու: Եւ անոր դասաւանդումը Հալէպի վեց նախակրթարաններէն եւ հինգ երկրորդական վարժարաններէն ներս թէւ դժուարութիւններ կը դիմագրաւէր, սակայն անոնք իրենց բնոյթով կը տարբերէին այլ գաղութներու դիմագրաւած դժուարութիւններէն:

Փաստօրէն նաեւ Հալէպի Համազգայինի Հայագիտական հիմնարկը միակ հիմնարկն է, որ, բաղդատաբար հայագիտական այլ կեդրոններու, մեծ թիւով աշակերտներ ունի եւ ուր ԲՈԼՈՐ նիւթերը հայերէնով կը դասաւանդուին:

Անշուշտ հասարակ տեղիք է այլեւս, որ մենք միակ ազգը չենք, որ լեզուի, մանաւանդ ուղղագրութեան հարցեր ունի. արդի ճարտարագիտական հմայքը իր թաթը դրած է այլ լեզուներու վրայ եւս: Մեր, Սփիւռքի հարցը աւելի բարդ է, որովհետեւ հողէն հեռու լեզուն հայրենիք դարձած էր: Հիմա՞ : Այդ իսկ չկայ:

Վերջին քանի մը տարիներուն գնահատելի ճիգեր կը թափուին արեւմտահայերէնը վերականգնելու, արդիական ձեւերով դասաւանդում կատարելու եւ լեզուն սփիւռքի առօրեային մաս կազմող արդի գործիքներու մէջ դնելու համար՝ համակարգիչ, բջիջային հեռախօսներ եւ այլն: Թէւ ուշացած, սակայն կը կարծեմ, որ այդ ճիգերը կրնան իրենց արդիւնքը ունենալ. պարզապէս ծնողք պէտք է հասկնան, որ դպրոցը առանձին ոչինչ կրնայ ընել, եթէ տունն ու ընտանիքն ալ իրենց դերը չկատարեն:

- Հարցում. Այժմ, երկրորդ շրջանի մը համար Գահիրէի հայկական Գալուստեան-Նուպարեան վարժարանին մէջ հայերէն լեզուի դասաւանդման կը սատարէք, ի՞նչ գաղափար կազմեցիք եգիպտահայ մեր գաղութին եւ նոր սերունդին մասին:

- Պատասխան. Գաղութը թէւ սակաւաթիւ, բայց շատ եռանդուն է, ունի երեք ակումբներ, սկաուտական եւ մարզական շարժում, մեծերու, փոքրերու եւ դպրոցական երգչախումբեր: Բոլոր առիթները մեծ հանդիսութեամբ կը տօնախմբուին: Աշխոյժ է մանաւանդ կապը տեղւոյն արաբ մտաւորականներուն հետ, որոնցմէ մէկ քանին կ'աշխատին որոշ գործերու թարգմանութեան մէջ: Մանաւանդ Յեղասպանութեան հարիւրամեակին առիթով զգալի դարձաւ արաբներուն հետաքրքրութիւնը, ինչպէս օրինակ մամուլի եւ հեռատեսիլի թղթակիցներու խումբին այցը Երեւան, Ապրիլ 24-ին, եգիպտացի արաբ բեմադրիչ ամուլի մը՝ Մոհամմէտ Հանաֆիի եւ Մարիամ Զաքիի պատրաստած արխիւային ֆիլմը՝ «Ո՞վ սպաննեց հայերը» խորագրով, անցեալ ապրիլին Եգիպտոսի կարեւոր թերթերէն մէկ քանիին հրատարակած յաւելումները հայերուն եւ ջարդերուն նուիրուած եւ այլն: Անշուշտ

գաղութը իր գործօն անդամներով մեծ դեր ունեցած է այս բուլոբին մէջ, բան մը որ ցոյց կու տայ եզրիպտահայերուն եռանդն ու ազգային պարտաւորութիւններու գիտակցութիւնը:

Միակ հարցը սակայն, որ խորապէս կը ցնցէ ոչ միայն եզրիպտահայ գաղութը, այլեւ մնացեալ գաղութները եւս, օտար ամուսնութիւններու մեծ տոկոսն է: Թէ ի՛նչ միջոցներու կը դիմենք այս էակա՛ն խնդրին համար, արդէն հարցական է: Դժբախտաբար լեզուի տագնապին մէջ ա՛յս խնդիրը յետսակողմ մղուած է, թէեւ լեզուի հարցին դարմանումին մէջ այս խնդրին դարմանումը կրնար մեծ դեր ունենալ:

Շատերու համար օտար ամուսնութիւնները հարցի վերածելը անհեթեթ կը թուի, որովհետեւ՝ «ո՞վ կրնայ սրտի հարցերուն մէջ բան իմանալ»: Բայց եթէ մանուկներուն մէջ կարենանք մշակել գիտակցութիւնը, թէ ինչո՞ւ պէտք է մայրենին լաւ իմանալ կամ ինչո՞ւ պէտք է խուսափիլ օտար ամուսնութիւններէն, թերեւս կարենանք դրական արդիւնքներու հասնիլ: Նոյն այս գիտակցութեամբ է, որ զաւակները անպայմա՛ն հայկական վարժարաններ պիտի ուղարկէինք: Որովհետեւ մեր ժամանակը ոչ թէ ոգիի, այլ միտքի եւ գիտութեան ժամանակն է, եւ պատանիներուն միտքին դիմելով է որ կրնանք ոգին վառ պահել: Գիտակցութիւն բուլոբ պարագաներուն համար, ասիկա աւելի քան համոզում է արդէն:

- Հարցում. Անցեալները «Եռագոյն» կայքէջին մէջ յօդուածաշարքով մը կ՛անդրադառնայիք կրթական դժուարութեանց, ներկայ ճարտարագիտական աշարհի զանազան գործիքներու առինքնող ներկայութեան պայմաններուն:

Ի՞նչ կ՛առաջարկէք: Յեղաշրջո՞ւմ պէտք է ուսուցողական մեթոտներուն մէջ: Ո՞րն է կրթութեան ապագան:

- Պատասխան. Կը յիշեմ տարիներ առաջ Պէրոյի «Ազդակ» օրաթերթը հարցախոյզ մը ըրած էր պատանիներու եւ երիտասարդներու հետ, ընթերցումի, հայերէնով ընթերցումի մասին: Բազմաթիւ եւ բազմազան պատասխանները մէկ նախադասութեամբ կ՛ամփոփուէին՝ տուէ՛ք մեզի հետաքրքրական գիրքեր եւ մենք կը կարդանք: Այդ օրերուն գիրքի աշխարհը տակաւին այսքան զարգացած չէր: Այսօր թէ՛ Սփիւռքի, թէ՛ Հայաստանի մէջ այնքան հետաքրքրական եւ գեղեցիկ գիրքեր լոյս կը տեսնեն, բայց թէ ի՞նչ թիւ կամ ի՞նչ տոկոս կը կազմեն ընթերցողները, չեմ կրնար ըսել:

Ասիկա կը յիշեմ, որովհետեւ գաղտնիք չէ, որ ընթերցումը լեզուն իմանալու գլխաւոր խթաններէն մէկն է:

Այսօր տարբեր գաղութներու մէջ մանկա-պատանեկան տարբեր գիրքեր լոյս կը տեսնեն, ինչպէս օրինակ «Թենթենի արկածները»ին արեւմտահայերէն թարգմանութիւնը, մանկագիր հեղինակներու գեղեցիկ գործերը եւ այլն: Մակայն Սփիւռքի գաղութները կը շարունակեն իրարմէ հեռու մնալ այն իմաստով, որ մէկ գաղութին մէջ լոյս տեսած գիրքերուն մասին այլ գաղութները յաճախ չեն իսկ լսեր, մինչդեռ նման գիրքերու տարածումը կրնար մեծ դեր ունենալ լեզուի իմացումին մէջ:

Գալով ուսուցումի մեթոտներուն, արդիական դասագիրքեր լոյս տեսած են գրեթէ բոլոր մեծ գաղութներուն մէջ, եւ որոնցմէ կ'օգտուին աւելի փոքր գաղութները: Սակայն դասագիրքերը բաւարար չեն, եթէ չըլլան ստեղծագործ դասատուներ: Կա՞ն ստեղծագործ դասատուներ: Կա՞ն, բայց սակաւաթիւ են անոնք, մինչ աշակերտները մեծ թիւ կը կազմեն:

Արեւմտահայերէնը մեռնո՞ղ լեզու: Եթէ կայ մէկ գրագէտ եւ կան տասը ընթերցող, լեզուն կը շարունակէ ապրիլ: Այսօր ունինք կարեւոր թիւ մը - միշտ պահել համեմատութիւնը ժողովուրդի ընդհանուր թիւին հետ - գրագէտներու, որոնք արեւմտահայերէնով կը ստեղծագործեն: Ունինք նոյնքան կարեւոր թիւ մը ընթերցողներու: Էական է սակայն, որ գրագէտներ մեր լեզուին երկու բաժինները մաքուր պահեն, քմահաճօրէն իրար չխառնեն զանոնք «մօտեցումի» անհեթեթ արդարացումով:

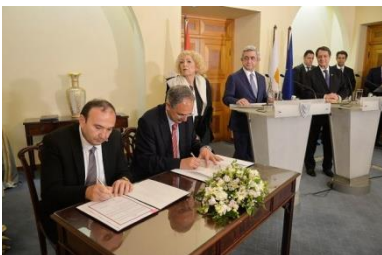
Միշտ ալ դժուարութիւններու առջեւ գտնուել ենք որպէս ժողովուրդ, բայց կրցել ենք շրջանցել կամ յաղթահարել այդ դժուարութիւնները: Այսօր տարբեր չէ:

ԱՂԲԻԻՐ՝ ԱԶԳ-ՄՇԱԿՈՅԹ

Կիպրահայ

ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսեանի Պաշտօնական Այցը Կիպրոս

Հայաստանի նախագահ Սերժ Սարգսեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը պաշտօնական այցելութեամբ Կիպրոս գտնուեցաւ Մարտ 15-16, 2016-ին:

Կիպրոսի նախագահին նստավայրին մէջ տեղի ունեցաւ նախագահներ Նիքոս Անասթասիատեսի եւ Սերժ Սարգսեանի առանձնագրոյցը, որուն աւարտին տեղի ունեցան երկու երկիրներու պաշտօնական պատուիրակութիւններուն մասնակցութեամբ ընդլայնուած կազմով բանակցութիւնները: Անոնց իբրեւ արդիւնք ստորագրուեցան տարբեր ոլորտներու մէջ հայ-կիպրական համագործակցութեան զարգացման ու

խորացման վերաբերող փաստաթուղթեր, մասնաւորաբար՝ Հայաստանի մշակոյթի նախարարութեան եւ Կիպրոսի կրթութեան եւ մշակոյթի նախարարութեան միջեւ 2016-2018-ի համագործակցութեան ծրագիրը, Հայաստանի կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան եւ Կիպրոսի կրթութեան եւ մշակոյթի նախարարութեան միջեւ

կրթութեան եւ գիտութեան 2016-2020-ի համագործակցութեան մասին գործնական ծրագիրը, Հայաստանի կառավարութեան եւ Կիպրոսի կառավարութեան միջեւ երկու երկիրներու բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններուն մէջ ուսումը սկսելու եւ շարունակելու նպատակով բարձրագոյն ուսումնական

որակաւորումներու փոխադարձ ճանաչման համաձայնագիրը:

Հանդիպումի աւարտին նախագահները տուին մամլոյ միացեալ ասուլիս մը: Կիպրոսի նախագահը ողջունեց այս այցելութիւնը, որ կը ծառայէ հայ-կիպրական բարեկամական յարաբերութիւններու ամրապնդման՝ անդրադառնալով այն

օգտաշատ քննարկումներուն, որոնք կատարուած են հանդիպումին ընթացքին: «Երկու երկիրներուն միջեւ ստորագրուած են տասնհինգ համաձայնագիրներ, որոնք ցոյց կու տան Կիպրոսի եւ Հայաստանի միջեւ գոյութիւն ունեցող

սերտ կապերը: Անշուշտ պէտք է նշեմ, որ մեր եղբայրական յարաբերութիւններուն վկայութիւնն է նաեւ Կիպրոսի գաղութին աշխուժ ներկայութիւնը: Մեր հայ հայրենակիցները երկու

երկիրները շողկապող շատ կարեւոր օղակ են, եւ անոնք կրնան Հայաստանը մնայուն կերպով պահել կիպրոսցիներուն սրտին մէջ: Այսօր նկատի առնելով մեր պատմական, մշակութային եւ կրօնական կապերը՝ կը վերահաստատենք մեր պատրաստակամութիւնը շարունակելու եւ աշխուժացնելու համագործակցութիւնը թէ՛ երկկողմանի, թէ՛ միջազգային կազմակերպութիւններուն մէջ՝ միշտ նկատի առնելով միջազգային իրաւունքի սկզբունքներուն փոխադարձ յարգանքը», ըսած է Կիպրոսի նախագահը:

Անոր համաձայն, բանակցութիւններուն ընթացքին անդրադարձ կատարուած է թէ՛ կիպրական հարցին, թէ՛ Լեռնային Ղարաբաղի տագնապի վերջին զարգացումներուն, քննարկուած են Եւրոպական Միութեան հետ Հայաստանի

յարաբերութիւններուն եւ համագործակցութեան վերաբերող հարցեր:

Նախագահ Սերժ Սարգսեան եւս իր խօսքին մէջ կարեւոր նկատած է այս այցելութեան ընթացքին կատարուած տարբեր մարզերու վերաբերող բանակցութիւններն ու գոյացած համաձայնութիւնները՝ հաստատելով, որ երկուստեք անհրաժեշտ նկատած են բարձրաստիճան փոխադարձ այցելութիւնները, որոնց շնորհիւ հետեւողական կերպով ներուժ կը ստանան երկկողմանի քաղաքական երկխօսութեան, միջխորհրդարանական համագործակցութեան եւ կրթամշակութային կապերը:

«Վերահաստատեցինք մեր յանձնառութիւնը՝ պահպանելու քաղաքական երկխօսութեան աշխուժութիւնը եւ աշխատելու համագործակցութեան օրակարգը բազմազանեցնելու ուղղութիւններով, որոնց իրագործումը սոյն այցելութեան

ընթացքին ստորագրուող փաստաթուղթերու շրջագիծին մէջ պէտք է տեսնել: Հայկիպրական համագործակցութեան զարգացման ծիրին մէջ յատուկ կերպով կարեւոր նկատեցինք զինուորական մարզին մէջ հաստատուած արդիւնաւէտ համագործակցութիւնը եւ անոր շարունակական ընդլայնումը», դիտել տուած է հանրապետութեան նախագահը:

Սերժ Սարգսեան շեշտած է, որ անհրաժեշտ նկատուած է յատուկ ուշադրութիւն դարձնել եւ խթանել երկկողմանի առեւտրական-տնտեսական յարաբերութիւնները:

Լուսարձակի տակ առնուած է Լեռնային Ղարաբաղի տագնապը, Կիպրոսի կառուցողական եւ հաւասարակշռուած դիրքորոշումը:

Աւարտին Հայաստանի նախագահը վստահութիւն յայտնած է այն մասին, որ Հայաստանն ու Կիպրոսը կը շարունակեն միասնաբար աշխատիլ յանուն աւելի լաւ ու բարգաւաճ ապագայի:

Խաչքարի տեղադրում

Նշենք որ այս այցելութեան ընթացքին, ՀՀ պատուիրակութիւնը խորհրդանշական, գեղաքանդակ խաչքար մը նուիրեց Կիպրոսին, որ տեղադրուեցաւ Կիպրոսի արտաքին գործոց նախարարութեան շրջափակին մէջ: Բացման պաշտօնական արարողութեան

ընթացքին, ելոյթ ունեցաւ նաեւ Նիկոսիոյ Նարեկ վարժարանի երգչախումբը, կատարելով մի քանի հայկական երգեր, խմբավարութեամբ Պրն. Սարգիս Տէմիրճեանի: Խաչքարը, որ գործն է հայրենի

քանդակագործ Ռուբէն Նալբանդեանի, կրկնօրինակն է՝ հին Չուղայի մէջ ազերիներու ձեռամբ ոչնչացուած 3000 խաչքարերէն մէկուն եւ կը կրէ հետեւալ գրութիւնը՝ «Հայ Ժողովրդից Կիպրոսի Բարեկամ Ժողովրդին»:

ՀՀ նախագահի ելոյթը Կիպրոսի Համալսարանին մէջ

16 Մարտի յետմիջօրէին, ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսեան ելոյթ ունեցաւ Կիպրոսի Համալսարանին մէջ, նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի քաղաքական օրակարգը անկախութեան 25-րդ տարեդարձի սեմին» ծաւալուն նիւթը ի

ներկայութեան դեսպաններու, Պետ. Ներկ. Վարդգէս Մահտեսեանի, համալսարանի տնօրէնութեան, դասախօսներու, ուսանողութեան ներկայացուցիչներու, կիպրահայութեան հոծ հանրութեան:

Պրն Վարդգէս Մահտեսեանի ողջոյնի խօսքէն ետք, նախագահ Սերժ Սարգսեան իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ Կիպրոսի Հանրապետութեան ամուր, բարեկամական զօրավիզին ի նպաստ Յեղասպանութեան ճանաչման եւ

դատապարտման, Լեռնային Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքին եւ ինչ կը վերաբերի Հայաստանի դիրքին Հայաստան-Եւրոմիութիւն յարաբերութեանց շրջագիծէն ներս: Խօսելով Հայաստան-Թուրքիա երկկողմ յարաբերութեանց հաստատման մասին, Սարգսեան շեշտեց որ գլխաւոր խոչընդոտը՝ թուրք-ատրպէյճանական կապերն են: Հայաստանի հանրապետութեան նախագահը կարեւորութեամբ շեշտեց նաեւ Եւրասիական Տնտեսական Միութեան Հայաստանի անդամակցութեան անհրաժեշտութիւնը, մեր երկրին տնտեսական կայուն զարգացման համար, նշելով նաեւ որ այդ անդամակցութիւնը չի խոչընդոտեր որ Հայաստանը նաեւ խորացնէ իր կապերը Եւրոմիութեան հետ: Այս շրջագիծէն

ներս, ան նաեւ կարեւորեց Իրանի ներկայիս ազատականացած շուկայի հնարաւորութիւնները մեր հանրապետութեան համար:

Կիպրոսի հետ փոխադարձ կապերու հարցով, Սարգսեան ընդգծեց որ հայերը երբեք չեն մոռնար որ Կիպրոսը առաջին երկիրն էր, որ Յեղասպանութեան ճանաչման հարցը բարձրացուց Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Ընդհանուր Ժողովի բարձր ամպլիոնէն՝ 1965-ին, եւ առաջին եւրոպական երկիրն էր որ պաշտօնապէս ճանչցաւ զայն:

Երկկողմանի յարաբերութիւնները, շարունակեց ան, խորացման եւ ընդլայնման ընթացքի մէջ են՝ շատ մը բնագաւառներէ ներս, յատկապէս՝ կրթական եւ զինուորական համագործակցութեան:

ՀՀ նախագահի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, տեղւոյն բարձրաստիճան հիւրերու ընկերակցութեամբ, այցելեց նաեւ Նիկոսիոյ հայկական Նարեկ վարժարանը, ուր աշակերտներ կոկիկ յայտագիր մը ներկայացուցին ի պատիւ հիւրերուն:

ՀՀ նախագահը ծաղկեպսակ մը զետեղեց դպրոցի մուտքին կից գտնուող Եղեռնի յուշակոթողին:

Այսպէս, նոր էջ մը արձանագրուեցաւ Հայաստան-Կիպրոս բարեկամական կապերու սերտացման, ընդլայնման եւ խորացման ուղղութեամբ, որոնք վստահաբար պիտի տան իրենց բարերար արդիւնքները:

Գրական-Մշակութային

ՆԵՐԳԱՂԹ ԴԷՊԻ ԼԵԶՈՒՆ

Լուսինէ Աւետիսեան

Նորութիւն չէ, որ լեզու եւ ազգ հասկացութիւնները անքակտելիօրէն շաղկապուած են միմեանց, պայմանաւորուած միմեանցով, ներհիւսուած միմեանց մէջ, նոյնանիշ լինելու աստիճան սերտ: Իսկ բառարմատների ակունքներում, իսկապէս, լեզու բառն իր նախնական վիճակում նշանակել է ազգ: Օրինակ՝ ռուսերէնի ներկայ փուլի լեզու բառը, որ է Язык (հնչում է եազիկ [yazik])՝ ին աւելի մօտ ը-ին), հին պլաոներէնում նշանակել է ազգ, ժողովուրդ: Սա պատահական երեւոյթ չէ: Թերեւս զարմանալի զուգադիպութիւն թուայ, որ այդ բառի հնչումը շատ մօտ է հէնց մեր «ազգ»

բառին...

Ազգի ինքնագիտակցութեան մէջ առաջին ու ամենակայուն արժէքը լեզուն է: Ուրեմն, ազգը ծագում-կազմաւորում եւ գոյութիւն է ունենում շնորհիւ լեզուի... Լեզուն ծնողն է ազգի... Եւ ծնունդից ի վեր ցանկացած ազգի ամենաապահով ապաստանը նրա լեզուն է, նրա մտածողութեան միակ անկողոպտելի կրիչը... Նա է ազգի ճշմարիտ հայրենիքը, որտեղից ոչ ոք չի կարող կազմակերպել տեղահանութիւն, եթէ նրա բնակիչներն իրենք այն չլքեն...

...Ինչպէ՞ս իւրաքանչիւր Հայի ներսում չառաջանայ ըմբոստութիւն՝ ընդդէմ ԻԻՆԵՍՔՕ-ի արձանագրութեան, թէ արեւմտահայերէնը հաստատապէս վտանգուած՝ մեռնող լեզու է... Այսպիսի ախտորոշումն ու վճիռն արդէն սպանիչ են...

Այն դժոխային օրերին, երբ անհրաժեշտ էր հայ երեխաներին փրկել, ապա նաեւ ազգային կրթութեամբ ապահովել նրանց, օտարազգի առաքելուհիները իրենց մեծ սրտի թելադրանքով ջանք չխնայեցին, հրաւիրեցին հայերէնի ուսուցիչների, որպէսզի երեխաները գոնէ լեզուով մնային հայրենիքում ու չկտրուէին իրենց ինքնագիտակցութիւնը սնուցող աւիշից... Նաեւ իրենք սովորեցին հայերէն՝ նրանց հետ միայն նրանց լեզուով խօսելու համար, մարդկութեան մեծագոյն ողբերգութեան ականատեսի իրենց զգայուն էութեան մէջ այնպէս ամուր կրեցին այն, որ ծերանցում վերջին տարիներն անցկացնող իննսունն անց Հեղվիգ Բիլլը, մոռանալով ազատօրէն տիրապետած մի քանի լեզուները՝ խօսում էր միայն

հայերէն: Լինելով բողոքական կամ կաթոլիկ եկեղեցու հետեւորդներ՝ նրանք երբեք չփորձեցին իրենց հաւատքի ուղով տանել հայ երեխաներին, այլ Հայ Առաքելական Եկեղեցու սպասաւորների հրաւիրեցին՝ կազմակերպելով էութեամբ ու մտածողութեամբ ճշմարիտ Հայի դաստիարակութիւն... Ուրեմն, ԻԻՆԷՄՔՕ-ի արձանագրութեան ենթապատկերում գո՞ւր էին ջանքերը, անիմաստ գոհաբերութի՞ւն եղաւ նրանց արածը... Հարիւր տարի առաջ թէ յետոյ, ո՞րն է տարբերութիւնը: Եթէ լեզուն պիտի մեռնէր, դրա համար աւելի բարենպաստ պայմաններ եղել են...

Հայը իր հանդէպ մարդկայնութեան ցանկացած դրսեւորման համար երախտապարտ է իր բոլոր սերունդների յիշողութեամբ...

Այսօր նոյնպէս առաքեալների կարիք կայ: Գուցէ թուայ, թէ միայն մեզ եւ մեր լեզուի համար... Սակայն կատարելիք մեծ գործերի կարիքն ունի աշխարհը: Փրկութեան հոգատար ձեռքերում ապաստանած մեր պապերի երախտագիտութիւնը այսօր մենք ենք յայտնելու՝ նրանց մասին գրելով, նրանց յուշարձանը նրանց իսկ ծննդավայրում կանգնեցնելով, նրանց գրականութեան՝ մեզ հարազատ երկերը թարգմանելով...

Մեծ խնդիրները, ճիշտ է, սկսում են լուծուել փոքրերից: Սակայն կարելի է կազմակերպուել ու գործել այնպէս, որ մեծ ու փոքր հարցերը լուծուեն զուգահեռաբար եւ միաժամանակ: Եթէ Մարիա Եակոբսէնի հայրենակիցները կամ գոնէ նրանց մեծ մասը նրան հազիւ թէ ճանաչէին, ապա հայ որբերին իր կեանքը նուիրաբերած Մարդու յուշարձանը, Հայերի կողմից որպէս երախտագիտութեան ու յարգանքի փոքրիկ նշան նրա իսկ հայրենի քաղաքում տեղադրուելով, ոչ միայն կընդգծի նրա անձը, կը վերապատմի նրա ինքնանուիրումի պատմութիւնը, որ անկասկած կը յուզի նրա հայրենակիցներին, այլեւ «կը ստիպի» ճանաչել այն ազգի պատմութիւնն ու ճակատագիրը, յանուն որի՝ ամէն ինչից իրեն զրկել է եւ դեռ կարող է զրկել Մարդը... Յուշարձանը նաեւ դառնում է մարդկութեան պատմութեան եւ մարդկայնութեան դասագիրք: Սկսում է փոխադարձ ճանաչողութիւնը, երկխօսութիւնը ուրիշ մի մակարդակում...

Այդպիսի յուշարձան են եւ կարող են դառնալ գրքերը: Ոչ լոկ «բեսթսելլեր»ները, այլ նրանք, որոնք մե՛զ են անհրաժեշտ, որոնք կրում են յաւերժական արժէքներ եւ պէտք է դաստիարակը դառնան նոր սերնդի:

Նրանք, ովքեր ապրում են Գերմանիայում, Ֆրանսիայում եւ այլուր, առանց դժուարութեան օգտուում են հէնց այդ լեզուով գրուած գեղարուեստական եւ մասնագիտական գրականութիւնից: Իսկ Հայաստանում տարիներով ուսումնասիրում են գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ այլ լեզուներ (անշուշտ, ոչ ի գուր), որպէսզի կարողանան թարգմանել տասնամեակներ կամ տարիներ առաջ աշխարհի առջեւ բացուած գրականութիւնը: Այն էլ հարց է, արդե՞օք լեզուակիրների միջավայրից հեռու ապրելով՝ հնարաւոր է լեզուամտածողութիւնը լիովին ճանաչել՝ նրա բոլոր նրբութիւններով, դարձուածքների նրբերանգները շօշափելիօրէն զգալով, չէ՞ որ հարազատ թարգմանութիւնն այդ է պահանջում (իհարկէ, չի նշանակում, թէ այս պարագայում բացառում եմ բարձրորակ թարգմանութիւնները, պարզապէս ջանքերն են անհամեմատ մեծ...): Մինչդեռ այդպիսի

Թարգմանութիւն կարող են կատարել այդ լեզուն հարազատ միջավայրում որպէս մայրենի կիրառող Հայերը, որոնք ոչ պակաս կատարեալ պիտի տիրապետեն իրենց մայրենիին:

Թումանեանն իրաւամբ ասում էր. «Թարգմանութիւնը ապակու տակ դրուած վարդ է», այսինքն՝ տեսնում ես, սակայն բոյրը չես զգում: Ուրեմն միայն զգայարաններիդ մի մասով ես ընկալում... Համաձայնելով հանդերձ Թումանեանի մտքի հետ, այնուամենայնիւ, այս համատեքստում իմ դիտարկումով եւ համոզմամբ՝ արեւմտահայերէն թարգմանութիւնը անզգալի լինելու աստիճան թափանցիկ ու նրբահիւս շղարշով խորհրդապասկուած տարաշխարհիկ ծաղկի է նման, եւ շղարշն անզօր է թաքցնել նրա բոյրը: Մարդկային մեծ ողբերգութեան ու մարդածին աննախադէպ աղետի արդիւնքում արեւմտահայերէնի համար բնականօրէն ստեղծուեցին «լուազոյն» պայմաններ՝ առանց կորուստների սեփական լեզուից սեփական լեզուին փոխանցելու գաղափարներ, մտածութեան կերպեր, դարձուածքներ ...

Գուցէ առարկութիւն լինի, թէ նախ անհրաժեշտ է ապահովել հայերէնի կատարեալ իմացութիւնը, յետոյ անցնել թարգմանութեան գործին: Սակայն յաճախ աւելի բարդ խնդրի լուծման ժամանակ է, որ ինքնըստինքեան լուծում են նրա նախապայման խնդիրները: Իսկ Էյնշտէյնի շատ կարելոր մի միտք հաստատում է, որ ցանկացած խնդիր կարելի է լուծել նրանից մէկ աստիճան վեր բարձրանալով միայն...

Լեզուն թարգմանն է մտքի, լեզուն մտքի ծնողն ու զաւակն է միաժամանակ... այն միջնորդ է թէ՛ նոյն, թէ՛ տարբեր լեզուներով մտածողների միջեւ: Եւ ռուսերէն լեզու բառի վերը բերած թռուցիկ ստուգաբանութեանը յաւելեմ, որ հին ռուսերէնում լեզու բառը պարզապէս նշանակել է թարգմանիչ...

Թարգմանութիւնը ոչ միայն լեզուն հարստացնում է նոր բովանդակութեամբ, այլեւ երիտասարդութիւն եւ ճկունութիւն է հաղորդում նրան... Առաջին գործը, որ արեց Մաշտոցը գրերի գիւտից յետոյ, թարգմանիչներ պատրաստելն էր ու ինքնուրոյն գրականութեան կողքին թարգմանական մեծ գրականութիւն ստեղծելը...

Մենք գուցէ շատ ենք ուշացել... Հարիւր տարի... Մինչդեռ Յեղասպանութիւնից յետոյ, ի հեճուկս բոլոր անբարենպաստ պայմանների, կազմակերպուած գործելու դէպքում փնտռուած թարգմանիչների հսկայական փաղանգ կունենայինք աշխարհի բոլոր ծայրերում...

Բայց երբեք էլ ուշ չէ, պէտք է սկսել այսօր:

Սա այն դէպքն է, երբ պայմանական սկզբի համար ուղղակի նուիրեալներ են պէտք... Թարգմանութիւններ մինչեւ հիմա էլ կատարել են սփիւռքում, սակայն անհրաժեշտ է նպատակադրուել եւ նպատակամղուած կերպով թարգմանութիւնը որպէս լեզուի պահպանութեան, կատարելագործման կարելոր միջոց ընտրել, արեւմտահայերէնը նաեւ նրանով սփիւռքում ամրացնել ու ամրակայել, այն ամենաանմիջական միջնորդ լեզուն դարձնել աշխարհը ընթերցելու համար, ինչպիսին էր եւ դեռ շարունակում է Հայաստանի Հանրապետութիւնում լինել ռուսերէնը: Միջնորդ լեզուի իր դերով ռուսերէնը այդպէս

արմատաւորուեց Հայաստանի Հանրապետութիւնում: Այդպէս, շատ իրատեսական է ու հնարաւոր կը դառնայ ոչ միայն սփիւռքում արեւմտահայերէնի աւելի եռանդագին ու բուռն գործածութիւնը, այլեւ Հայաստանի Հանրապետութիւնում նոյնպէս այն գիտութեան եւ ամէնօրեայ ընթերցումի լեզուի վերածելը՝ հաւասարազօր պետական երկրորդ գրական լեզուին՝ արեւելահայերէնին...

Դժուար է, ծանր է, սակայն՝ հնարաւոր... Օտարազգի առաքելուհիները ինքնազրկուով ողբերգական տարիներին կարողացել են հայ երեխաներին ապահովել ազգային կրթութեամբ... Ուրեմն՝ մենք պարտաւոր ենք անել ամէն ինչ՝ լեզուն պահպանելու, զարգացնելու, նրա աշխարհասփիւռ մարմինը շքեղօրէն կենդանի պահելու համար... Եւ խօսքը վերաբերում է ոչ միայն արեւմտահայերէնին, այլեւ արեւելահայերէնին, որովհետեւ վերջինս նոյնպէս ապահովագրուած չէ:

Ներգաղթի կազմակերպումն ուրիշ մակարդակ է ենթադրում այսօր: Նախկին ներգաղթներին փոխարինելու պիտի գայ սրբազան մի Ներգաղթ, որի ուղղութիւնը ոչ թէ դէպի Հայաստան, այլ՝ դէպի լեզուն է լինելու, դէպի ամենաապահով ապաստանը... Նահանջը տեղի է ունեցել օտարացման ճանապարհով՝ մտածողութեան ու լեզուի ցաւատանջ օտարման: Վերադարձը լինելու է նոյն ճանապարհով՝ օտար եզերքից դարձով դէպի սեփական մտա-

ծողութիւնը, սեփական լեզուն ու լեզուամտածողութիւնը: Դրա լաւագոյն եղանակը թարգմանութիւնն է... Թարգմանութիւնը օտար ավերում ներգաղթ է դէպի Հայրենիք: Թարգմանութիւնը դարձ է ուղիղ իմաստով, քանի որ նրա նպատակն է նախ թարգմանողին «ստիպել» սեփական միտքը վերածել հայերէնի: Թարգմանիչը վերստին հայացողն է ու հայացնողը: Որքան շատ թարգմանիչներ լինեն հայրենիքից դուրս, այնքան շատ հայացողներ ու հայացնողներ կ'ունենանք սահմաններ չունեցող մեր հայրենիքի համար:

Թարգմանել հայերէն, նշանակում է ուղղութիւն վերցնել դէպի հայերէն, հետեւել կողմնացոյցին եւ մտածողութիւնը յստակ ուղղել ըստ հայերէնի...

Գուցէ շատերը նպատակակէտին հասնելու ճանապարհին ոչ այդքան կարեւոր համարեն թարգմանութեան դերը, եւ դրա փոխարէն առաջարկեն աւելի հանգամանալից մտածել, թէ ինչպէս սփիւռքի նոր սերնդի Հային գրել ու կարդալ տալ մայրենիով: Իմ պատկերացմամբ՝ դա կարելի է անել հէնց այսպէս՝ սկզբի համար նրան «թարգմանիչ» դարձնելով: Բհարկէ, մենք նրանից առայժմ կատարեալ թարգմանութիւններ չենք սպասում, բաւական է միայն առաջին քայլը՝ սեփական միտքը վերածել սեփական մտքի... Համոզուած եմ, որ նախնական փուլում լեզուի կենսունակութեան վերականգնման գրաւական է օտար լեզուից կատարելիք փոխադրութիւնը, եւ գուցէ վերջինս, իսկապէս, հէնց որոնուող ճանապարհն է: Թարգմանութիւնը լեզուամտածողութեան արտանկարչութիւնն է, եւ այսպէս եմ ընկալում: Արտանկարելու ընթացքում փորձ է արւում թափանցել բնօրինակի հեղինակի մտայղացման մէջ, ընկալել նրա գծերն ու գոյները, կատարումի կերպն ու վերարտադրման եղանակը, ձեւաւորում է որոշակի գեղագիտական ճաշակ եւ շրջահայեացութիւն: Նկարչութիւնն էլ լեզու է: Եւ սեփական ասելիքը արհեստավարժ կերպով ներկայացնելու համար այդ լեզուն

սովորողը ձգտում է ընկալել, իւրացնել, վերաիմաստաւորել նկարչական «դարձուածքներ», այլաբանական խօսքի ոճեր, արտայայտչամիջոցներ... Եւ կարծեմ նկարչական կրթարաններում որպէս մեթոդ արտանկարելու փորձեր են յանձնարարում՝ ճարտարագործութեամբ աճելու, բարձրանալու, սեփական գաղափարները ճկունօրէն պատկերելու աստիճանին հասնելու համար: Այսինքն՝ սեփական միտքը մայրենի լեզուով լսելու համար տարաշխարհում այն կարիք ունի օտար մտածողութիւնը մայրենիի վերածելու, փոխադրութեան, ունեցած հնարաւորութիւններով օտար մտածողութեան արտապատկերումի, երկու լեզուամտածողութիւնների զուգահեռումի, բաղդատումի, նրանց գործուն համընթացութեան...

Այսօր հարցում եմ ուղղում Լիբանանի, Սիրիայի, Իրաքի իմ ազգակիցներին: Դուք կամ ձեզանից շատերը կարողում էք արաբերէն գրականութիւն: Արդեօք գրագէտների նոր սերունդի շարքում ներկայ օրերում չկա՞ն գրողներ, ովքեր արծարծում են համամարդկային արժէքներ: Անկասկած կան, եւ հրատապ խնդիր է նրանց հնարաւորինս արագ թարգմանելը հայերէն: Աշխարհը կարիք ունի երկխօսութիւնների, աշխարհը կարիք ունի հաշտութեան եւ ինքնայաշտութեան (յաշտ-գոհ): Թարգմանութիւնը կը դառնայ ժամանակի, միջոցների եւ կարողութիւնների այն փոքրիկ զոհաբերութիւնը, որ կը միաւորի մեզ: Արաբ այդ գրագէտը կը զգայ, որ իր միտքն ու գաղափարը գտնում են արձագանգ այն ազգի հոգու տարողութեան մէջ, որի հետ հարիւր (եւ աւելի) տարի առաջ ցեղասպան իր կրօնակիցները վարում էին այնպէս, ինչպէս այսօր են վարում իր հետ իր իսկ ազգակիցները: Մենք ճակատագրի եղբայրներ ենք: Մենք՝ նրա աւագ եղբայրը, աւելի, քան ԻԻՆԷՍՔՕ-ն ու աշխարհի բոլոր մարդասիրական կառոյցները միասին, ողբացել ենք հազարաւոր Արաբների, Քրդերի ցեղասպանութիւնը, աւելի, քան բոլորը մէկտեղ, կսկծացել ենք չքնաղ Մոսուլի աւերումի համար... աւելի, քան աշխարհի որեւէ անկիւն, մեր սիրտը տեղ ունի նրանց ապաստանելու...

Լուսինէ Աւետիսեան

թարգման,

բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու

Երեւան, 21.02.2016

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ՝

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԷՆ

ԿԱՐԱԻԱՆԸ

Հայեացքն յառած հեռուներուն

Կարաւանը տխուր կ'երթայ

Ետին թողած օճախ ու տուն

Անցեալ մը հին ու ապագան....

Փախուստի տենդ մը մոլեգին

Զայն կը տանի հեռու ավեր

Ուր պիտ'մսի հայ սիրտն, հոգին

Կարօտախտէ մը կարեվէր....

Օտար մայթին վրայ լպրծուն

Պիտ'դեգերի տխուր-տրտում

Թէ որ աշխարհն ունենայ հայն

Իր հոգին պիտ'որոնէ յար....

Տէ՛ր, կանգնեցո՛ւր կարաւանն այս

Մի՛ թողուր հայն առանց հողին

Իր պապերուն վաղնջական

Հայն արմատէն թող չխլուի....

Ղօղանջեցէ՛ք

Զօր ու գիշեր

Ո՛վ սուրբ զանգեր

Սարդարապատի....

Տուն կանչեցէ՛ք հայերն պանդուխտ

Որք սփռուած են ամէնուր...

Օտար հողը տուն չի դառնար

Ծուխ ծխանի հայուն համար
Օտար հողին մէջ չի բուսնիր
Հայուն ծառը դալարագեղ....
Ան կը սմքի վառ կարօտէն
Չի կրնար տալ նոր ընծիւղներ
Յանուն վաղուան
Նոր ծագելիք
Արշալոյսին
Վարդաբուրեան...
Իր հողին վրայ միայն, հարազատ
Կրնայ աճիլ ու բազմանալ
Բարձրանալ վեհ ու գեղուղէշ
Հայութեան ծառն բազմադարեան: Ե.Գ.

.....

ԳԵՂԵՑԻԿԸ

Գեղեցիկը ես սիրեցի

Որպէս երազ ներշնչումի

Որպէս գմայլանքն հոգիիս

Զերթ մի չքնաղ հուրի-բերի....

Երբ ան մտաւ իմ տունէս ներս

Առօրեայիս մէջ տաղտկալի

Տժգունեցաւ ան իր հմայքէն

Դարձաւ տակաւ տժգոյն մի իր....

Չէ՛, քեզ երագ որպէս կ'ուզեմ
Որ յաւիտեան փայփայեմ քեզ
Թէ հայիմ քեզ իմ մատներով
Կը փշրուիս իմ հոգեթով...Ե.Գ.
.....

ԾԱՌՍ

Լեռան ձերպին, ժայռերուն մէջ
Ծառս մատղաշ արմատ նետեց
Սաղարթներով խոյացաւ վեր
Ուզեց երկինքն համբուրել...

Հողմ ու մրրիկ, բուք ու բորան
Հարուածեցին զայն անխնայ
Ամռան սոթն ալ խորշակահար
Ըրաւ ծառս անգթաբար....

Բայց տոկաց ան ու դիմացաւ
Վեր բարձրացաւ լագուրն ի վեր
Երկինքն անհուն գիրկը բացաւ
Փոքրիկ ծառս ողջագուրեց...

Երկնի համն ու բոյրը առած
Ծառս փոքրիկ եղաւ արբշիռ
Տերեւ-տերեւ ան բազմացաւ
Դարձաւ փարթամ ինչպէս կաղնին:

Տէ՛ր, զօրացուր ծառս վսեմ

Թող ըմպէ ան միշտ անարգել

Արեւը վառ, լոյսը երկնի

Օդը վճիտ սար ու ձորի....

Սաղարթներովն իր գուարթուն

Թող սօսափէ ան հմայուն

Գուցէ դառնայ յոգնած մարդուն

Շունչ մը բերկրանք, շուք զովասուն....Ե.Գ.

.....

ԿԵԱՆՔ

Կեանք, կը դողամ վրադ, աչքի լոյսի՛ պէս,

Դուն ամէ՛ն ինչ ես, լո՛յս, կարօ՛տ եւ սէ՛ր,

Շո՛ղ ես ժպիտի, ապրելու խի՛նդ ես,

Արցունքի ծիածա՛ն, ցաւի մորմո՛ք ես....

Քեզմով կ'ըմպեմ ես լո՛յսն արեգական,

Շո՛ղն աստղերուն եւ լուսնէլոյսին,

Երկնքի անհուն կապո՛յտն անսահման,

Ամպերու խաղի՛ կըն գուարթագին....

Քեզմով կ'երագեմ երագնէ՛ր լուսէ,

Երկինքն ի վէ՛ր ուրախ կը ճախրեմ,

Թեւերս ազատ լա՛յն, լա՛յն կ'արձակեմ

Դէպ'հորիզոններ ուր արշալոյսն է....

Մերթ զիս կը յուզես խռովքներո՛վ ցաւի,
Տագնապներով սո՛ւր, տրտմութեամբ լի,
Յայնժամ ես կը զգամ կարօ՛տը յոյսին,
Բերկրանքիդ շողին որ ցաթես ցնծագի՛ն....

Մերթ զիս կը տանջե՛ս բիւր վերքերով,
Անոնց առթած սուր տառապանքներո՛վ,
Բայց այդ պահերուն իսկ քե՛զ կ'օրհներգեմ,
Կը խորզա՛մ քեզ, քեզի՛ կ'աղօթեմ....

Կեա՛նք, մի լքեր զիս, քեզի կ'աղերսե՛մ,
Դեռ պիտ'սիրերգեմ քե՛զ իմ թանկագին,
Բառերուս շիթով պիտ'բարեբանեմ
Քեզմո՛վ պիտ'պաշտեմ խորհուրդդ անմեկին: Ե.Գ.

.....

ԼՈՒՍԱԲԱՑԻՆ ՀԵՏ

Լուսաբացին հետ կ'արթննամ
Լոյսի շողերն հոգւոյս թրթիռ
Մտքիս նորոգ գրգիռ կու տան
Կ'ըմպեմ հրաշքը կեանք-խորհուրդին....

Սիրտս, միտքս պարզօրէն բաց

Զմայլանքով մը նախնական

Աչքերն անմեղ ինչպէս մանկան

Կ'ընկալեն կեանքըն ու աշխարհն...

Ամէն օրը՝ էջ մը մաքուր

Որ պիտ'գրուի դեռ նորովի

Միտքով մաքուր, բայց քննախոյզ

Միրտով անքէն, դեռ նորածին...

Մէկ լման օր՝ կեանք մը համակ

Ինչպէս է կեանքը թիթեռի

Ըմպեմ նեկտարն ամէն ծաղկի

Բոյր-թոյրերով ես արբենամ...Ե.Գ.

.....

ԿԻՆԵՐՈՒՆ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ....

Կի՛ն, դուն կեանք ես, աղբիւր վարար

Միրոյ, գուրթի եւ բարութեան

Գեղեցկութեան լո՛յս անսպառ

Քնքշութեան լար հոգեհմայ....

Կի՛ն, դուն էակ արարչական

Դուն մա՛յր մարդկան ամենեցուն

Օրհնեալ ես դու ի մէջ մարդկան

Ի մէջ բոլոր արարածոց....

Դուն համակ սեր, սիրտ մարմնացեալ

Դուն համակ խիղճ, խիղճ մարմնացեալ

Թէ որ դուն կաս աշխարհիս վրայ

Մերդ կը մնայ փրկութեան լաստ....

Ո՛վ կին ու մայր, թող դառնաս դուն

Միրոյ նորոգ մի վառարան

Տակաւ շատցող բիր մեղքերուն

Նոր աւագան մկրտութեան...

Միրտդ հօօր թող որ ըլլայ

Ամուր վահան չարին դիմաց

Մրտիդ զարկը դողանջ դառնայ

Արթնացումի խղճին մարդկան: Ե.Գ.

.....

ԲԱՌՍ ԾԱՂԿԷՐ...

Բառս ծաղկեր զարնան նման

Վառ սեր ու լոյս բաշխեր մարդկանց

Թռչեր հասներ բիր սրտերուն

Միրտեր գրաւեր՝ սիրոյ հնչին....

Միրտերուն մէջ թող բողբոջեր

Արմատ նետեր, ծաղիկ բանար

Ծաղկի բոյր ու թոյրով արբեր

Գարունանար մարդը յոգնած....

Տողս դառնար ծիածան լուսէ
Թող կամարէր իրար սիրտեր
Նոյն ապրումով թող վարարէր
Երգի նման սիրտեր շարժէր....

Բառս, տողս գերթ գարնան շող
Ցաթէր ճաճանչ հոգիներուն
Դառնար խայտանք, խանդաղատանք
Միրոյ թրթիռ ու երազանք: Ե.Գ.

Գիրքերու մտերմութեան հետ

Սուրիական օրագրութիւն

(Հեղինակ՝ Լալա Միսկարեան-Մինասեան)

Երբեմն դառն ճակատագիրի հեզնանքը իր հետ կը բերէ բարեբեր հովիկ մը, որ իր կարգին կը սփռի մեզ՝ դառնակակիծ վիճակներէ պահ մը հեռու մնալու, ստեղծելու եւ ըստ այդմ շարունակելու մեր կեանքը:

Նման յայտնութիւն մը հանդիսացաւ վերոնշեալ գիրքին հեղինակը՝ Լալա Միսկարեան-Մինասեան, որուն սրտամօտ եւ հոգեգրաւ գրիչին հայ ընթերցասէր հասարակութիւնը ծանօթացաւ հայ մամուլի էջերէն, երբ ան սկսաւ Սուրիոյ պատերազմի ահաւորութիւնը օրագրել:

Այո՛, օրագրել ամբողջ ժողովուրդի մը ապրած դժոխային օրերն ու ամիսները, տարիները: Օրագրել երկրի մը մէջ պատահած քանդումները, անասելի վայրագութիւնները, բարբարոսութիւնները եւ մասամբ նորին:

Մեզի՝ լիբանանահայերուս համար այդքան ալ նորութիւն չեն նման արհաւիրքներ, գազանային պատկերներ եւ աւերումներ:

Այդուհանդերձ, գիրքը կը կարդացուի մեծ հետաքրքրութեամբ, որովհետեւ հեղինակը սոսկ դիպաշարերու նկարագրութիւն չէ որ կ'ընէ, այլ կ'ուզէ յաւերժացնել դառնութեամբ յագեցած պահը, վայրկեանը, ապրումը, զգացումը, մէկ խօսքով՝ Լալա Միսկարեան-Մինասեան իր մտքին վրայ զգալէ, ներառով ապրելէ եւ իր յուզական աշխարհէն անցընելէ ետք է, որ սպիտակ թուղթին կը յանձնէ իր մտորումները:

Եւ այսպէս, հեղինակը խոհական արտայայտութեամբ, վճիտ լեզուով, մտքի ներդաշնակութեամբ, առանց աւելորդաբանութեան եւ կամ անտեղի յուզականութեան ան մեզի կը ներկայացնէ պարտադրուած պատերազմի մը ահագնութիւնը:

Հատորը վիպերգութիւն մը չէ, հակառակ այն իրողութեան որ հեղինակը ունի գրական-գեղարուեստական շունչ, մտաւորական կազմաւորում եւ արարելու ներքին մղում:

Լաւ է կատարած, որ հեղինակը օրագրութիւնը զերծ պահած է թուականներու միօրինակութենէն, աւելի լայն հորիզոն մը տալով մտորումներու այլազանութեան եւ տարողութեան:

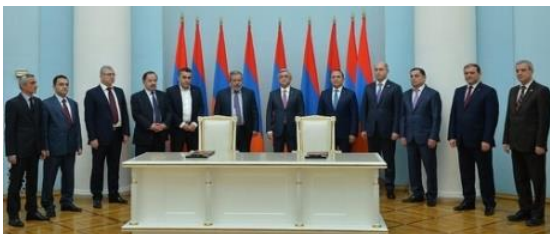
Լալա Միսկարեան-Մինասեան իր օրագրութիւնը համեմած է նաեւ տարբեր ստորոգելիներով: Ան պատերազմի արհաւիրքի մը մէն մի պատկերը կը զուգորդէ քաղաքական խօլ մրցակցութիւններու, հոգեկան վիճակներու, անորոշութիւններու եւ կենցաղային առօրեայ դժուարին ու անտանելի պահերու:

Տեսակէտ

ՀՀԿ եւ ՀՅԴ Համագործակցութեան Դատապարտեալները

«Նոր Յառաջ», Խմբագրական, Փարիզ, 1 Մարտ 2016

Հազիւ երեք տարի անցած է այն օրէն երբ ՀՅԴ հրաժարեցաւ Հայաստանի նախագահական ընտրութիւններուն մասնակցելէ, իրաւացիօրէն պատճառաբանելով արդար

ընտրութիւններու անկարելիութիւնը: Անկէ ետք ընտրական խարդախութիւններ տեղի ունեցան նաեւ անցեալ Դեկտեմբերին՝ Սահմանադրական փոփոխութիւններու հանրաքուէին ժամանակ: Սակայն այս բոլորով հանդերձ ՀՅԴ գործակցութեան համաձայնագիր ստորագրեց նոյն այդ զեղծարարութիւնները իրագործող

վարչակարգի ետին կանգնած կուսակցութեան հետ:

Առաջին անգամը չէ, որ ՀՅԴ կը մասնակցի կառավարութեան կազմին: Քոչարեանի նախագահութեան շրջանին եւ յետոյ ալ՝ Սարգսեանի նախագահութեան շրջանին սկիզբը ան մաս կազմեց կառավարութեան: Ի՞նչ արդիւնք տուաւ այդ մասնակցութիւնը բացի միջազգային գետնի վրայ Ցեղասպանութեան հարցին վերաբերեալ պետական արտաքին

քաղաքականութեան դիրքի փոփոխութենէն՝ ոչի՛նչ: Գիտենք, որ Քոչարեանի շրջանին էր, որ պետութեան ազգային կարելորագոյն սեփականութիւնները վաճառուեցան Ռուսաստանին, գոյք՝ պարտքի դիմաց սկզբունքի հիման վրայ: Այդ շրջանին էր, որ սակաւապետութիւնը (Oligarchy) իր դիրքերը ամրացուց, մեծագոյն հարստութիւնը դիզեց: Որո՞ւ հաշտոյն. ժողովուրդին հանապազօրեայ հացին: Հետեւանք՝ արտագաղթ եւ մասամբ նորին: Հիմնական երկու կալուածներու մէջ ոչ մէկ յառաջխաղացք արձանագրուեցաւ՝ ո՛չ կաշառակերութեան դէմ պայքարին, ո՛չ ալ ժողովրդավարական ընտրութիւններու: Ընդհակառակն՝ Մարտ 1ի ազգային ողբերգական սպանողը տեղի ունեցաւ:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը 25 տարի է ի վեր պէտք ունի քաղաքական դասուն եւ ժողովուրդին միջեւ հաշտութեան դաշինքի: ՀՀԿ-ի եւ ՀՅԴ-ի համագործակցութեան համաձայնագիրը պիտի կարենա՞յ այդ դերը կատարել: Արհամարհանքը, անարդարութիւնը, շահագործումը չարաշահումի աստիճանի հասած պետական կառավարական վարքագիծը՝ իշխանաւոր դասը հասարակ քաղաքացիին համար կեղեքողի ու թշնամիի համագոր դարձուցած են: Այս պայմաններուն մէջ ստորագրուած համաձայնագիրը, որ իր բովանդակութեան մէջ ընդհանրական սկզբունքներու յայտարարութենէն անդին ոչինչ ունի գործնական՝ ի՞նչ կրնայ փոխել իրադրութենէն: Իսկ եթէ այդ համաձայնութեան սկզբունքները ջարգուին, ինչ որ ամէնօրեայ երեւոյթ է, ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը՝ ոչի՞նչ, թէ խզում: Ո՞րն է այն սահմանագիծը որմէ անդին անթոյլատրելի պիտի ըլլայ գործակցութիւնը: Յստակ չէ: Իսկ որո՞նք են այն լծակները որ ՀՅԴ-ին պիտի տան այն ուժը եւ իշխանութիւնը՝ ազդելու կառավարման նոր եղանակներ առաջադրելու, մէջբերելու, ի հարկին գործադրելու: Գործնականին մէջ՝ ոչ մէկ: Ո՛չ խորհրդարանական լծակ, ո՛չ արդարադատական, ո՛չ ուժային, ո՛չ ալ տնտեսական: Իսկ բարոյակա՞նը՝ կը մնայ ամենէն խոցելին, ամենէն քննադատելին: Սակայն ՀՅԴ-ն արդէն կանխազգուշացուցած էր՝ կընդունի գործակցիլ հեղինակագրկուած քաղաքական ուժի մը հետ:

Քաղաքականութեան մէջ պէտք է համարձակիլ քանդել կարծրացած սահմանագիծերը՝ նորոգուելու համար: Դաշնակցիլ՝ նոյնիսկ սատանային հետ, եթէ պէտք ըլլայ իրագործելու համար անկարելին: Մանաւանդ երբ ազգին գոյութիւնը վտանգի ենթարկուած է: ՀՅԴ-ի եւ ՀՀԿ-ի համագործակցութեան համաձայնագիրը կը ստորագրուի նման պահու եւ իբր այդ՝ քաղաքական ռազմավարական յանդուգն որոշում է: Ատիկա ի գօրու է ՀՀԿ-ին համար ալ, որ ոչ մէկ պատճառ ունի իշխանութիւնը բաժնելու քաղաքական ուժի մը հետ, որուն ոչինչ պարտական է, որմէ ոչ մէկ ձեռով կախեալ է: Եւ երկրորդ, ՀՅԴ-ին, որ իր գօրակցութիւնը կը բերէ կուսակցութեան մը, որ սակաւապետական թալանող պետական համակարգ մը ստեղծած է: Ինչո՞ւ քաղաքական այս երկու կառոյցներու մերձեցումը: Անկասկած, որովհետեւ երկուքն ալ կը գտնուին սպառումի, սնանկութեան սեմին, ինչպէս՝ ընդդիմադիր եւ ոչ ընդդիմադիր միւս բոլոր ուժերը: Բոլորն ալ կը գոյատեւեն շնորհիւ դուրսի դրամագլուխին՝ Սփիւռքի կամ միջազգային: Ոչ մէկը ունի ժողովուրդէն բխող գերիշխանութիւնը: Համակարգը պէտք է ներսէն վերանորոգուի: Համագործակցութեան դատարապարտեալները պիտի կարենա՞ն գործակցիլ:

Համաձայնագրի ստորագրութեան լուսանկարը ամենէն խօսուն պատկերն է իրադրութեան: Իրաքանչիւր ճակատէն վեցական դեկավար կանգած են սիւներու նման՝ չոր, անժպիտ, անգոյն, պարապ սեղանի ետին: Մարդկային ջերմութենէ զուրկ, առկայծ ճրագէ զուրկ: Ո՛չ ողջագուրում, ո՛չ ձեռքսեղմում: Բարեբախտաբար, շամփաները չէ բացուած, տօնական յաղթանակի կեղծ տպաւորութիւն տալէ հեռու մնալով: Պատկերը անկեղծ է՝ ի՞նչ պիտի ընեն միասին: Ապագան ցոյց պիտի տայ:

Ժ. Զ.

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԹԵՄԱԿԱԼ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. վեհափառ հայրապետը 2016 տարին հռչակեց Ծառայութեան տարի: Ան ծառայութիւնը նկատեց «մարդկային կեանքին ամենէն բարձր արժէքներէն», ինչպէս նաեւ՝ «խորունկ նշանակութիւն» ունեցող Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի համացանցային կայքէջէն կ'իմանանք որ 9-11 Փետրուար 2016-ին, հրաւերով ու նախագահութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսի, յաջորդաբար տեղի ունեցան Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Կրօնական ու Քաղաքական Ժողովներու լիակատար նիստեր:

Ուշի ուշով դիտեցէ՛ք ժողովին մասնակիցները եւ պիտի նշմարէք, --ժլատ չըլլալու համար պիտի ըսեմ,-- որ միջին տարիքը 60-ը անց Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան անդամներ են: Այս անդամները վերջին տասնամեակներուն ընթացքին գրաւած են նոյն աթոռները, «հաւատարմութեամբ» կառչելով այդ քա՛ղցր աթոռներուն, որոնց վրայ «նշանակուած», «ապսպրուած», «հրահանգուած», «թելադրուած», «ընտրուած» են: Իսկ ամենահետաքրքրականը՝ նոյն դէմքերն են գորս ընդհանրապէս կը տեսնենք բոլոր ժողովներուն: Պէտք կա՛յ աւելին ըսելու, թէ ինչպէ՛ս հոն հասած են անոնք: Չեմ կարծեր որ կարիքը կայ նաեւ շեշտելու սա իրողութիւնը թէ, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս զգալի է իգական սեռին բացակայութիւնը, կամ լաւագոյն պարագային՝ սակաւութիւնը, մեր բոլոր ժողովներուն մէջ:

Աւելի մատչելի եւ հասկնալի դառնալու համար մեր յարգելի ընթերցողներուն, մանրամասն եւ մէկ առ մէկ կը վերլուծենք կատարուած կարեւոր յայտարարութիւններն ու արտայայտուած մտքերը:

Կրօնական Ժողովը, այս անգամ եւս շեշտած է կարիքը՝ երիտասարդութեան տալու առաջնահերթ կարեւորութիւն մեր Եկեղեցական կեանքին մէջ: Պարզապէս կրկնութիւն մըն է գոր կը լսենք եւ կը կարդանք տարիներէ ի վեր առանց որեւէ լուրջ գործնական ծրագիրներու: Կը մէջբերեմ օրինակ մը 2009-ին արտասանուած խօսքերէն «Երիտասարդութեան դերն ու կարեւորութիւնը մեր ազգային-կրօնական կեանքին մէջ կենսական են ու Հայց. Եկեղեցոյ առաքելութեան ծիրէն ներս երիտասարդութեան մուտքը, իր ամբողջական կարողականութեամբ, մեր առաջնահերթ մտահոգութիւնը պէտք է ըլլայ» (Արամ Ա. Կաթողիկոս.): Իմաստագուրկ թութակային կրկնութիւն...

Ո՛չ ըմբռնեցինք եւ ո՛չ ալ հասկցանք որ առանց երիտասարդութեան մասնակցութեան՝ իրենց նոր երազներով, թարմ յոյսերով եւ թարմ ստեղծագործ ոգիով՝ չկայ վերանորոգում-բարեկարգում Հայց. Առաքելական Եկեղեցոյ մէջ, եւ առանց անոնց՝ չկայ գիտակից պահանջատիրութիւն մեզմէ յափշտակուած ինչքերուն եւ իրաւունքներուն: Տխուր պատկեր կը ներկայացնէ երիտասարդութիւնը այսօր, որովհետեւ չկարողացանք ազդու միջոցներով վերատեսութեան ենթարկել աւանդական մեր ճահճացած ըմբռումներն ու հասկացողութիւնները, եւ դարձանք արհամարհական եւ վանողական՝ մեր բոլոր մօտեցումներուն մէջ: Չկան այսօր մեր երիտասարդները մեր հանրային կեանքին մէջ...

Կրօնական Ժողովը իր արժեւորումներու շարքին մէջ յիշատակած է Եպիսկոպոսական Ժողովի մասին, շեշտելով անոր կարեւորութիւնը, առանց մատնանշելու վերջին երկու ժողովներու ձախողութեան մասին, որովհետեւ համազգային մեր բոլոր յոյսերը դատարկ մնացին :

Կրօնական Ժողովը անգամ մը եւս անդրադարձած է Աստուածաշունչի Արեւմտահայերէնի թարգմանութեան, որ կանգ առած էր 2004 թուականին, Զարեհ Արք. Ազնաւորեանի վախճանումով: Ո՛ր եւ այն «հայագէտ» համալսարանական վարդապետները որոնց մասին կ'ակնարկէ հաղորդագրութիւնը. չկրցա՞ն կիսաւարտ թողուած աշխատանք մը աւարտել 12 տարուան ընթացքին: Ընթերցողը թող տայ իր գնահատականը:

Քաղաքական Ժողովը իր լիակատար նիստին առաջին բաժնին մէջ իր մտահոգութիւնները յայտնած է ազգային հաստատութիւններու տնտեսական վիճակին մասին: Արդար եւ այս մտահոգութիւնները. այդ հաստատութիւնները ի վերջոյ կը պատկանին ազգին, բայց իրողութիւնն ա՛յն է որ 55 տարիներու վրայ երկարող այս մտահոգութիւնը, --որուն եւ մօտէն ծանօթ եմ,-- չէ՛ փոխուած, եւ ամէն ժողով նոյն մտահոգութիւնները կը յայտնէ: Սա պարզապէս կը նշանակէ որ մենք մեր հաստատութիւնները ղեկավարելու ընդունակութիւնը չունինք (mismanagement): Անշուշտ նկատի պէտք է առնել նաեւ լիբանանահայութեան թուաքանակի նօսրացումը: Եւ այնուհետեւ անհերթէ՞ք է յայտարարել որ «ոչ մէկ հայ՝ հիւանդ, կարիքաւոր կամ որբ անտէր ու անօգնական պէտք է մնայ», որովհետեւ չի

համապատասխաներ իրականութեան: Հարցուցէ՛ք սուրիահայերուն, որոնք այսօր որպէս գաղթական կ'ապրին Լիբանանի մէջ:

Քաղաքական Ժողովը զեկոյց ստացած է կալուածական եւ շինարարական յանձնախումբէն եւ իր գնահատականը արտայայտած, առանց որեւէ նշում կամ ակնարկութիւն կատարելու որ այդ շինութիւնները անտեղի են ներկայի Միջին Արեւելքի քաղաքական պայմաններուն մէջ, երբ այնտեղ քրիստոնէութիւնը, որուն մէկ մասն է նաեւ հայութիւնը, գոյութենական պայքար կը տանի իր ներկայութիւնը խարսխելու համար:

Պէտք է ունենալ յստակ շահարկման ծրագիր (investment portfolio) որպէսզի հաւասարակշռուի Կաթողիկոսարանի ընթացիկ պիտոճէն, որուն մասին կը լսենք առաւել քան 55 տարիներ: Նոյն մտահոգութիւնները ունէին Զարեհ եւ Խորէն կաթողիկոսները, իսկ վերջինս իւրաքանչիւր միաբանի կը գրէր՝ բարերարներ որոնելու պատուէր տալով, որպէսզի Կաթողիկոսութիւնը ինքնաբաւ ըլլայ: Նոյնը կրկնեցին յաջորդները եւ տակաւին կը շարունակուի: Սա կը նշանակէ որ չենք հասկցած ինքնաբաւ ըլլալու առեւտրական հասկացողութեան եւ մտքի գաղտնիքը ու կը մսխենք անվերջ:

Այդ գումարները գորս ծախսեցիք միաբանական նոր շէնք շինելու Պիքֆայայի մէջ, բուռ մը միաբաններու համար, երբ Անթիլիասի Մայրավանքի շէնքերը դատարկ են, ծախսէի՛ք եկամտաբեր կալուածներու վրայ, որոնք կրնային հաւասարակշռել Կաթողիկոսարանի պիտոճէի բացերը, նոյն ատեն օգտակար ըլլալով մեր բոլոր ազգային հաստատութիւններուն, նամանաւանդ՝ իրենց գոյութիւնը հազիւ պահող հայ վարժարաններուն:

Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան եւ Թեմակալ Առաջնորդներու ու Ազգային Իշխանութեանց ներկայացուցիչներու միատեղ հանդիպման ընթացքին արժարժուած է Հայաստան-Սփիւռք գործակցութեան կարելորութիւնը, որուն մասին անշուշտ կը խօսուի Հայրենիքի անկախացումէն ի վեր: Գործնականին մէջ այդ դրսեւորումը կը տեսնէք սուրիահայ մեր հարազատներուն՝ Հայաստան հաստատուելուն ու ապա այդտեղէն իրենց ոտքերուն փոշիները թօթուելով հեռանալուն մէջ դէպի Եւրոպաներ եւ Գանատա: Ընթերցողը թող տայ իր գնահատականը...

Կասկած չկայ մեր մտքին մէջ որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Միաբանութիւնը կը զօրակցի Սուրիահայութեան: Սակայն՝ խօսքէն անդին՝ գործնական զօրակցութիւնն է կարելորդ: Արդէն հինգերորդ տարին թեւակոխած է քաղաքացիական պատերազմը ու տակաւ առ տակաւ կը հայաթափուի երբեմնի հայութեան միջնաբերդ Հալէպը:

Որեւէ տատանում կամ ընկրկում պիտի նշանակէ դասալքութիւն եւ անձնասպանութիւն: Այսօրուան սուրիական ճգնաժամը կը պահանջէ գոյութենական ինքնապաշտպանութիւն կազմակերպել՝ վճռական եւ միակամ, եւ պայքարը տանիլ հաւաքաբար բոլոր ճակատներու վրայ: Երբ ժողովուրդ մը ազատութեան տենչն ունի, կը յաղթահարէ ամէն խոչընդոտ:

ՈՍԿԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

20 Փետրուար 2016

«Ի՞նչ Պիտի Տայ Հայաստանը Ինձի» Կամ՝ Ի՞նչ Պատահած Է Մեր Ժողովուրդին

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

Ամբոխավարութեան եւ մարդորսութեան ծառայող քաղաքական այլասերած եւ այլասերող խօսքը մեզ աստիճանաբար հեռացուցած է ազգային եւ մարդկային իրաւ արժէքներէ: Մարդկային խորք եւ նուաճումներ մոռցուած են: Մրցակցութիւն եւ դիրքապաշտութիւն ինքնանպատակ դարձած են:

Այսպէս, հայ կեանքի քաղքենիացումը աւեր կը գործէ, Հայաստան եւ սփիւռքներ, ուր անհատապաշտութիւնը իր յոռեգոյն չափանիշներուն կը հպատակի, այսինքն՝ դրամին, ժողովրդավարութիւնը նոյն այդ դրամին մականին կ'ենթարկուի, ղեկավարութիւնները դրամի յառաջացուցած «Էսթէպլիշմընթ»-ի դրածոներն են, որոնք կը խեղդեն ժողովրդավարութիւնը, որ ընդարմացած ըլլալով՝ քաղաքացիական հակազդեցութեան-անհնազանդութեան առջեւ բաց դուռ չի ձգեր: Այս ախտը համաշխարհային է:

Հարցականները մեղանշում են: Իշխանութիւնները յաւերժացման բեմ են, նոյն հունով՝ մերօրեայ արատապետութիւն: Դրամի «կայսերապաշտութեան» ներքեւ տեղեկատուութիւնը ընդհանրապէս ծառայական բեմադրութիւն է, այսինքն կը բացակայի կարծիքի եւ քննադատութեան իրաւ ազատութիւնը:

Այս կացութեան վրայ կը գումարուի հոգեպէս քաղքենիացած, ընդհանրապէս օտարախօսութիւնը առաւելութիւն համարող մտաւորականներու փակ շրջանակ մը, որ կը կարծէ ազգ եւ հայրենիք փրկել փոխհիացման «ակումբ»-ներու մէջ, արուեստակեալ եւ բեմէն վար չիջնող ճառով, ուռուցիկ կամ գաղտնագրութեամբ յատկանշուող, որուն մէջ չկայ ժողովուրդ եւ չկայ ազգի համար ապագայակերտ տեսիլք: «Ազգային»-ով զբաղիլ՝ դարձած է բարեսէրի կեցուածք կամ փառասիրութիւն, այսինքն՝ արատապետութեան միւս երեսը:

Այս մթնոլորտը վերնախաւէն երբ կ'իջնէ զանգուածին, կը տեսնենք, որ ան ենթարկուած է հոգեկան-բարոյական փտախտի, երբ այլեւս անկարող քաղաքացիական հակազդեցութիւն-անհնազանդութիւն ցուցաբերելու, դեռ տեսնելով հանդերձ նահանջը եւ տեղատուութիւնները, հոգեկան-ոգեկան խեղճացումը, որ ժամանակ մըն ալ կրնայ տեսլ բեւեռային արշալոյսներու ճառագայթներու խաղի շլացումով, «ազգային» համարուած յուզումներու խաղին մէջ:

Այս վերաբերումները նահանջ եւ լքում են, բնականօրէն կ'առաջնորդեն հայրենադարձութեան մերժումի, որ հակասութիւնն է շարաթավերջի հայրենասիրական յուզումներու-զեղումներու, խրախճանքներու եւ ճառ-կարգախօսներու: Պէտք է կարենալ նկրտիլ եւ երբեմն իրատես ըլլալ ոչ թէ քարոզչական կամ տպաւորելու ճապկումներով:

Պետք է լսել ոչ թէ բջիջներու պատկերներէ տեսութեան վերածուած ժողովուրդը, այլ անհատները՝ իրենց արտայայտութիւններով եւ ընտրանքներով:

Հալէպի հայ համայնքէն երիտասարդ մը դիմած է երեցի մը խորհուրդին՝ Քանատա գաղթելու մասին: Հայկական վարժարան յաճախած, արհեստաւոր, հայախօս, միութիւններու մէջ գործած եւ գործող «չօտարացած» երիտասարդ մը: Երեցը, որուն խորհուրդին դիմած է երիտասարդը, անոր թելադրած է Հայաստան երթալ, եւ հոն հաստատուիլ, հոն շարունակել իր կեանքը, օգտակար ըլլալ նաեւ հայրենիքին:

Պատասխան. «Հայաստանը ի՞նչ պիտի տայ ինձի»:

Մի՞թէ չենք սորվեցուցած, որ պէտք չէ ակնկալել, որ հայրենիքը տայ, այլ մտածել՝ թէ մենք ի՞նչ կրնանք տալ հայրենիքին: Իսկ այս «տալ»-ը չի սահմանափակուիր «թելեթոն»-ներու խիղճ հանդարտեցնող եւ փառասիրութիւն հովահարող թմբկահարումներուն մէջ: Ուրեմն, մեր զգացական աղմկարարութիւնները նմանած են ժայռի վրայ ինկող անձրեւի կաթիլի: Ինչո՞ւ այդպէս պիտի չըլլար: «Լսող»-ները վարժեցուցինք ծափահարելու, երբ բարձրախօսներէն հնչեցուցինք գովերգանք, թէ այս կամ այն շնորհալին «ֆրանսերէնը ֆրանսացիէն լաւ կը խօսի, անգլերէնը անգլիացիէն եւ ամերիկացիէն լաւ կը խօսի, արաբերէնը արաբէն լաւ կը խօսի»: Օտարագիր հեղինակը երբ կուռքի կը վերածենք եւ քաղաքէ քաղաք կը պտտցնենք, եւ հայագիր հեղինակը կը մոռնանք մուտքի դրան ետին, պէտք չէ զարմանալ, երբ ճառերու հակառակը լսուի:

Երբ հոգեկան-ոգեկան չափանիշները կը խախտին, բնական կ'ըլլայ լսել հարցումը՝ «Հայաստանը ի՞նչ պիտի տայ ինձի», կամ՝ «Ինչների՞ս է պէտք հայերէնը»... Լսել նաեւ հայ մամուլին մէջ արձագանգող հայրենամերձ գօտիէն, Հայաստանի փոխարէն, հեռաւոր աշխարհ գաղթողի խօսքը, թէ՛ «դրախտը գտած է»...

Ան ո՞վ էր երգած էր... «Հայաստան՛ն, երկիր՛ը դրախտավայր...», եւ այդ երիտասարդը լսած էր եւ՝ ծափահարած:

Այս՝ ներսը եւ դուրսը: Պարոյր Սեւակի եւ Չարենցի տողերը լսած ենք, ծափահարած, բայց կ'արտագաղթենք, կը մտածենք, թէ՛ «Հայաստանը ի՞նչ պիտի տայ ինձի»... Երբեմն կը յիշեմ եւ կը յիշեցնեմ Հայաստանի ուսանողուհիին խօսքը, թէ՛ «Ինչների՞ս է պէտք հայերէնը»: Եթէ այս է պատկերը «հայ կեանք»-ին, հարց պէտք է տալ, թէ վերականգնում կարելի՞ է, ո՞վ պիտի կատարէ այդ վերականգնումը, քանի որ այդ վերականգնումը չէ եղած, եւ՝ ինչպէ՞ս:

Կրկնէ՞նք ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ի ընդհանուր տնօրէնին խօսքը. «Վաղը միշտ ուշ է»:

Վաղը ուշ է հայրենադարձութեան համար, հայրենատիրութեան համար:

Հալէպի համայնքի գաւակ՝ ծառայած եւ ցարդ հաւատաւոր հայ երիտասարդը պիտի տեսնէ՞ այս տողերը:

Պիտի տեսնե՞ն նաեւ անոնք, որոնք հայրենադարձութեան որպէս չափանիշ կ'ընդունին կենսամակարդակը, ապահովութիւնը՝ ափ առնելու համար «հրեշտակաց» Լոս, Թորոնթօ, Միտնի, Շանկհայ:

Պիտի պատահի՞, որ հրաշք օր մը հասցեները ճշդուին այս տեղատուութիւնները շաբաթավերջի զբաղում համարող եւ բառերով զուարճացած եւ զուարճացող նաւավարներուն: Այսինքն՝ տեղատուութիւնները տնտեսածներուն եւ յաւերժացող տնտեսողներուն:

Հայրենալքում-արտագաղթը եւ ճառերը դատափետող հայրենադարձութեան բացակայութիւնը պատասխանատուներ ունի, եւ ազգավնաս է ճկոյթի ետին թաքնուիլ եւ արդարանալ:

Գերմանիան կամ Քանատան աշխատողներու պէտք ունի: Օտարը պիտի չըսէ, բայց գէթ մենք թերթերէն, բեմերէն եւ ամպագորգոռ ժողովներու ընթացքին պիտի չըսե՞նք (չըսէի՞նք), որ մեր ՀԱՅԲԵՆԻՔն ալ իր զուակներու ուժին եւ աշխատուժին պէտք ունի:

Հայրենադարձութեամբ ուժ՝ ամրանալու, տոկալու եւ տեւելու համար, ընթացք, որ տարբեր է հեռուն նստածի բարեսիրութենէն, բարձրախօսային աղմուկէն, բեմերէն փոշի հանող պարերէն եւ «տուրիստ»-ական արձակուրդ մը տեւող յուզումներէն:

Բայց ինչպէ՞ս այս ընել, երբ որդի ինկած է, որ երիտասարդին ըսել կու տայ, թէ՛ «Հայաստանը ի՞նչ պիտի տայ ինձի»...

Հայաստանը պիտի տայ շարունակելու, շարունակութիւն եւ յարգելի ըլլալու ազնիւ հպարտութիւնը:

16 յունուար 2016, Նուագի-լը-Կրան

Նախագահն ու Մտաւորականները....

Ի՞նչ Կը Մտածէ Միւս Թուրքը Շարքէն

Ահմէտ Ալթան, Հապերտար

Հայացուց՝ Գրիգոր Կեօքճեան, Պէյրուս, 7 Փետրուար 2016

Շատ յայտնի պատմութիւն է ...

Տրանսայի վարչապետներէն՝ Քլէմանտն, որ ժամանակին լրագրող մը եղած էր, օր մը երբ կը հանդիպի Լեհաստանի նախագահ՝ Փատերէւսքիին, որ նշանաւոր դաշնակահար եւ երգահան մը եղած էր ծաղրական զարմանքով մը կը

գոչէ, "Փատերէւսքի՞ն, սա հոչակաւոր դաշնակահար Փատերէւսքի՞ն, Աստուած իմ, այս ի՞նչ անկում ...":

Փատերէւսքիի, Վաքլաւ Հաւելի նման անձեր "նախագահութեան, վարչապետութեան" կ'իյնան: Իսկ անոնց նման արժանիքներ չ'ունեցողներ կը բարձրանան նախագահութեան կամ վարչապետութեան:

Էրտողանը նախագահութեան բարձրացած քաղաքագէտ մըն է: Ճիշդ է որ պետական նուիրակարգին զագաթը կը գտնուի, սակայն մտաւորական նուիրակարգի որեւէ սանդխամատին վրայ տեղ չունի: Աշխարհի շատ մը քաղաքագէտներուն վիճակը տարբեր չէ Էրտողանէն:

Զարգացած երկիրներու մէջ, պետութեան նուիրակարգին զագաթը հասնող քաղաքագէտներ, կը գիտակցին իրենց կարողութիւններուն եւ յարգանքով կը վարուին մտաւորական նուիրակարգին զագաթները հասնողներուն հետ, որոնք այդտեղերը հասեր են իրենց աշխատասիրութիւններով, ստեղծագործութիւններով եւ գիրքերով: Անոնց զարգացման աստիճանը կը բացայայտուի իրենց կարողութիւններուն գիտակցութեամբ եւ մտաւորականութեան հանդէպ ցուցաբերած յարգանքով:

Էրտողան գուրկ է իր կարողութիւններն ու սահմանները գիտակցելէ: Փոխանակ յարգելու, իր կարողացածէն աւելի գիրք գրող հեղինակները, անոնցմէ ակնկալածը "հնագանդութիւն" է:

Ո՛չ որպէս ընտրուած քաղաքագետ, այլ ինքզինք "աշխարհի վրայ Աստուծոյ շուքը" նկատող հին թագաւորներու նման վարուիլ կ'ուզէ ... մինչ խնդրոյ առարկայ նոյնիսկ չի կրնար ըլլալ մերօրեայ զարգացած որեւէ երկրի թագաւորի մը կողմէ կոպտութեան եւ անարգանքի դրսեւորում գիտնականի կամ արուեստագէտի մը նկատմամբ:

Նորվեկիոյ, Շուէտի, Պելճիքայի կամ Սպանիոյ թագաւորը միտքին ծայրէն իսկ չի կրնար անցնել արուեստագէտ կամ գիտնական մը անարգել, ուր մնաց բազմութիւններու առջեւ նուաստացնել ... Նման ամբարտաւանութիւն մը հազիւ միջին արեւելքի թագաւորները կամ բռնատէրերը կրնան ընել: Շնորհիւ Արդարութիւն եւ Բարգաւաճում կուսակցութեան որդեգրած քաղաքականութիւններուն, հետզհետէ աւելի շատ նմանիլ սկսած ենք միջինարեւելեան երկիրներու . սակայն հոս միջինարեւելեան թագաւորութիւն մը չէ:

Էրտողան իր երազներուն մէջ կրնայ ինքզինք իբրեւ խալիֆա տեսնել, առիկա իր մտացածին աշխարհը միայն կը հետաքրքրէ, սակայն իրական կեանքին մէջ ան, որոշ ժամանակի մը համար իբրեւ նախագահ ընտրուած քաղաքագէտէ տարբեր բան մը չէ: Իր պաշտօնը զինք կը պարտաւորեցնէ որ ան ըլլայ այս երկրին ամէն մէկ քաղաքացիին նախագահը, որ չբաժնէ ժողովուրդը , որ չգործէ իբրեւ մէկ կուսակցութեան նախագահը եւ որ տէր կանգնի օրէնքին եւ արդարութեան: Մինչդէռ ան իր պարտականութիւնները ձգած բանավէճի մտեր է կառավարութեան քաղաքականութիւնը քննադատող ակադեմականներուն հետ, ջանալով որ անոնք վտարուին իրենց համալսարաններէն: Աւելի՛ն, 89 համալսարանէն 1128 ակադեմականներուն բոլորին համար գործածելով "կեղծ մտաւորականներ, մութ եւ տգէտ անձեր" որակումը:

Այս ի՛նչ տեսակ յոխորտանք է ... ի՛նչ յանդգնութիւն ... ինչպիսի՛ սանձարձակութիւն ... Դուն ո՞վ ես. Ի՞նչ մտաւորական որակումով վճիռ կրնաս տալ 1128 ակադեմականին "կեղծ" եւ "տգէտ" ըլլալուն: Այդ ակադեմականներուն որո՞նք հետ կարող ես մտաւորական բանավէճ մը ունենալ: Նախագահ մը, հազարէն աւելի ակադեմականը "տգէտ" յայտարարելու յանդգնութիւնը ուրտեղէ՞ն կը գտնէ: Ինչպէ՞ս կրնայ վստահ ըլլալ որ ինք այդ "տգիտութիւնը" չափող կշիռքին տէրն է:

Նախագահին զարմացնող այս յանդգնութիւնը բացայայտօրէն մէկ պատճառով կը բացատրուի, համոզուած է որ կրնայ վախցնել: Ըստ երեւոյթին, նախագահին համար ոչ մէկ արժեք ունի արդարութիւնը, անարդարութիւնը մտաւորական պաշարը կամ գիտութիւնը, անոր համար կարելորդ, իր երկրի քաղաքացին "վախցնելու" կարողութիւնն է: Համոզուած է որ սարսափի այս քաղաքականութիւնը կրնայ կեանքի կոչել պետութեան մէջ տեղաւորած իր "մարդոց" միջոցով:

Նախագահին ճառէն անմիջապէս ետք Բաձրագոյն Ուսման Հիմնարկը յայտարարեց որ այդ ակադեմականներուն նկատմամբ "պարտն ու պատշաճը" պիտի ընէ: Հաւանաբար աւելի քան հազար ակադեմականները պիտի վտարեն համալսարաններէն: Ո՞վ պիտի դասաւանդէ անոնց փոխարէն: Հաւանաբար կրօնից հիմնարկի իմամները ...

Արդարութիւն եւ Բարգաւաճում կուսակցութեան "յեղաշրջական տեսլականը" ահաւասիկ այս է: Այս ճամբան մեզ որեւէ տեղ կը հասցնէ՞: Ո՛չ: Յաւելեալ վախ, յաւելեալ բռնութիւն: Այս իշխանութեան կողմէ ընթանալիք տարբեր ճամբայ մը չկայ:

Երեւակայեցէք որ այս իշխանութիւնը հեռուստացոյցի մը հանդիսավարը "հայրենիքի դաւաճանութեամբ" մեղադրած է որովհետեւ "մանուկները չմեռնին" ըսեր է: Խեղճ հանդիսավարը ստիպուեցաւ չքմեղանալու որ "սխալ հասկացողութիւն մը եղած է եւ թէ ինք կը սիրէ իր պետութիւնը":

Այս ի՞նչ տեսակ պետութիւն է որ "մանուկները չմեռնին" խօսքը կը համարէ որպէս պետութեան հանդէպ թշնամութիւն: Մանուկներու թշնամի պետութիւն մը կրնա՞յ գոյութիւն ունենալ ... Այդ ինչպիսի՞ մտայնութիւն մըն է որ հայրենիքը մանուկներու գերեզմանի վերածելը իբրեւ հայրենասիրութիւն կ'որակէ: Ասիկա ո՛չ թէ խելք այլ անխելքութիւն է. խենդենալու իրաւիճակ:

Պարզապէս վախցնել է նպատակնին: Կը մեռցնեն, կը դատեն, բանտերը կը նետեն: Նոյնիսկ չեն ալ դատեր ... ինչպէս որ Վանի մէջ պատահեցաւ, 12 հոգիի գլխուն բամբուշտ սեղմեցին մօտիկ հեռաւորութենէ: Իսկ նախագահը կը հպարտանայ որ "մեր մօտ մահապատիժ" չկայ: Ինչպէս որ բարեկամ մը կ'ըսէ "հոս մահապատիժ չկայ բայց գործադրութիւն" կայ:

Օր ցերեկով մարդիկ կ'սպաննեն, նոյնիսկ երեխաները: Իսկ նախագահը այս մահերուն դէմ կ'եցողները կը յայտարարէ իբրեւ "կեղծ մտաւորականներ":

Մէկ կողմ ձգենք մտաւորական ըլլալը, նոյնիսկ մարդ ըլլալը կը պարտաւորեցնէ որ դէմ կենանք մարդկային մահերուն. սակայն ես կուզեմ տարբեր հարցում մը ուղղել երկիրը դեկավարող այրերուն: Եթէ նախագահին "կեղծ մտաւորականներ" որակումը այս աստիճան բնական է, մտաւորականներուն ալ զինքը "կեղծ նախագահ" որակելը այդքան բնական է: Եթէ բնական չէ ուրեմն ինչո՞ւ նախագահը կը դիմէ այս ոճին: Անշուշտ երբ նախագահը

այսպէս խօսի իրեն համակիր մամուլն ալ պատրաստ է թերթերու ճակատէն "դաւաճան" յայտարարելու ակադեմականները :

Եթէ մէկը որ չ'անդամակցիր Արդարութիւն եւ Բարգաւաճում կուսակցութեան, յայտարարէ որ "մարդիկ չ'սպաննուին" , " նախագահը չհատէ սահմանադրական իր իրաւասութիւնները" եւ կամ "արտաքին քաղաքականութեան մէջ տիղմի մէջ կը մխրճուինք, սթափեցէ՛ք" այս անձը դաւաճան կը նկատուի իրենց համար, իսկ դաւաճանութեան պատիժը յայտնի է:

Այս մարդիկը այս խելքով չեն կրնար կառավարել այս երկիրը:

Պատմութեան մէջ ոտքի մնացած ո՛չ մէկ պետութիւն ո՛չ ալ ազգ գոյութիւն ունեցած է որ իր հազարէ աւելի ակադեմականը իբրեւ "տգէտ եւ դաւաճան" մեղադրէ պարզապէս "մարդիկը մի՛ սպաննէք" ըսած ըլլալուն համար:

Ազգերը կը զարգանան ո՛չ թէ իրենց նախագահներով այլ իրենց մտաւորականներով:

Եթէ Հիթլեր մրցակից ունեցած ըլլար Այնշթայնը զայն կը յաղթէր ամէն մէկ ընտրութեան, սակայն այսօր Գերմանացիներուն պարծանքը Այնշթայնն է եւ ոչ թէ Հիթլերը:

Ինչպէս որ Չէրին Ալթան (Ահմէտ Ալթանին հայրը Գ.Կ) յաճախ կը կրկնէր "կարելոր բաները անարժէք, արժէքաւոր բաները՝ անկարելոր" համարող երկիրները չեն կրնար շտկել իրենց մէջքը: Իրենց "արժէքները" վարկաբեկող հաւաքականութիւններ անդորրութիւն չեն կրնար ունենալ:

Ոճիրներն ու սպաննութիւնները պաշտող, "մի՛ մեռցնէք" ըսողները դաւաճան յայտարարող, իր մտաւորականութիւնը նսեմացնող իշխանութիւն մը չեմ տեսած տակաւին որ ոտքի կարենայ մնալ:

Այս իշխանութիւնը պիտի տապալի որովհետեւ անկարող է թուրքիան կառավարելու. միակ գիտցածը մեռցնել եւ վախցնել է:

Կարելորը՝ արգելք ըլլալ որ իրենց հետ միասին Թուրքիան ալ ծունկի չգայ:

Եւ ասոր համար անհրաժեշտ է վճռական կեցուածք առանց հրաժարելու արդարութենէն եւ պայքարէն ... աչքի առնելով ամէն բան, նոյնիսկ բանտ:

Եթէ այս երկրին մտաւորականները բանտ նետեն անոնք ներսը գիրք կը կարդան: Իսկ եթէ ասոնք ներս նետեն ի՞նչ կ'ընեն: Բանտախուցին ճաղերուն թառող թռչունները կը վախցնեն, ուրիշ ի՞նչ կրնան ընել:

ԱԿՆԹԱՐԹՆԵՐ

Մարդուն մէջ միշտ ալ փնտռած եմ մարդը, անոր մարդկային սիրտը, հոգին, որոնք զիս անչափ յուզած են, երբ անոնց մէջ տեսած, զգացած եմ նշոյլը իրա՛ւ անկեղծութեան, ազնուութեան, ներողամտութեան, ներքին գեղեցկութեան, սիրոյ ջերմութեան...որոնք բոլորը միասին կը ստեղծեն այն լուսաւոր մթնոլորտը, որուն տոչորող ծարաւը ունի մարդը՝ ներկայ մթամած ժամանակներուն....

.....

Ի՛նչ լաւ է որ սորվիլը տարիք-մարիք չունի, այլ կախեալ է մարդ էակի աշխարհընկալումէն, իր բաց միտքէն, վարքագիծէն, հեզութենէն նաեւ, քանզի մարդ կայ որ կը կարծէ թէ ամէն ինչ գիտէ...թէ նոր բան սորվելու կարիք չունի...Իմաստաւորուած օրը, մինչդեռ, ա՛յն օրն է, երբ նոր գիտելիքներով, նոր իմացութեամբ կը հարստանանք, կ'իմաստնանանք, կենսափորձի նոր շողով մը կը լուսաւորուինք....Այլապէս, գուցէ կեանքը կը կորսնցնէր իր հետաքրքրականութիւնը....որոշապէս:

.....

Մենք կ'ուզենք որ հայրենիքը՝ կազմ ու պատրաստ, իր բոլոր դրական յատկանիշներով ու առաւելութիւններով, հրամցուի մեզի....մոռացութեան տալով այն լափալիսեան ճշմարտութիւնը, որ հայրենիքները կը կերտուին դիզ առ դիզ՝ զոհողութեամբ, տքնաջան եւ քրտնաթոր աշխատանքով, յարատեւ նուիրումով, անխոնջ մաքառումով, վճռականութեամբ

եւ, անշուշտ բարձր գիտակցութեամբ եւ տեսլականով....Ժողովուրդ մը արժանի կը դառնայ ա՛յն հայրենիքին որ ունի, քանզի վերջինը ամէնէն հարազատ ցոլացումն է անոր...

.....

Որքան յարափոփոխ է մարդը....անոր ներքին տրամադրութիւնը...Մէկ վայրկեանին, արեւի շողերուն նման կը ճառագէ ան, լո՛յս կայ իր աչքերուն մէջ....մէջ մըն ալ տեսար որ կ'ամպոտի ան, տխրութեան ու թախիծի ամպով կը սքողուի աչքերուն շողը....Որքա՛ն ալ տխրի ան, սակայն, կա՛յ բան մը որ կը յամենայ իր մէջ շարունակ, ոյժ եւ աւիշ կու տայ իրեն շարունակելու իր կեանքի ճանապարհը....Ատիկա հաւանաբար ապրելու բերկրանքն է, որ գիտակից թէ անգիտակից կա՛յ մեզմէ իւրաքանչիւրին մէջ ալ, որքա՛ն ալ առօրեայ հոգերն ու տագնապները մեզ վհատեցնեն պահ առ պահ....Ապրելու այդ ուրախութիւնը կ'ապրի ամէն մարդ, նոյնիսկ անասունը....զայն կ'ապրին թիթեռնիկն ու թռչունը, ծաղիկն ու բոյսը, մեզի համար թերեւս աննկատելի....

.....

Երբ սիրես մէկը, անոր մէջ կը բնակիս...երբ սիրես ընտանիքդ, անոր մէջ կը բնակիս....երբ սիրես ազգդ, անոր մէջ կը բնակիս...երբ սիրես մարդկութիւնը, անոր մէջ կը բնակիս....երբ սիրես բնութիւնը, տիեզերքը, անոնց մէջ կը բնակիս...եւ կ'ընդարձակուիս, կը շատնաս, կը բիրապատկուիս...սիրտդ կը դառնայ տիեզերքը համակ....Սա չէ՞ տիեզերական սէրն առ Աստուած....

.....

Այնքան մեծ սիրտեր կան դեռ, որոնք գիտեն տառապիլ ուրիշին ցաւով, բաժնել խինդն ու ծիծաղը մանկան, կիսել խռովքը անիրաւուածին, աշխարհի տագնապով այրիլ, մղկտալ....Այնքան վեհ հոգիներ կան դեռ, որոնք լայն հայեացքով գիտեն դիտել ու ընկալել կեանքն ու մարդը, գիտեն ներել սեփական անձին հասցուած վիրաւորանքը, նոյնիսկ հարուածը, լաւ հասկնալով զայն հասցնողին թէ հասցնողներուն դառնութիւնը, գուցէ եւ փոքրոգութիւնը....Սիրտն ու հոգին անապական պահելը անչափ էական է անոնց առողջութեան համար....Պիտի չթունաւորել զանոնք անզգամութեան, քինախնդրութեան, դառնութեան կամ փոքրոգութեան տարրերով....

.....

Ի՛նչ անակնկալներով է յղի կեանքն առհասարակ....Իւրաքանչիւր օր նոր սկիզբ մըն է կարծէք, որ նոյնքան անկանխատեսելի է, որքան խոհեքը որոնք մեզի կ'այցելեն տիեզերքի չորս ծագէն, պահ մը նոր փայլատակումով լուսաւորելով մեր մտաւոր աշխարհը....Կը թուի

թէ սահման չունի մարդկային միտքը, իմացութիւնը, պայմանով որ սակայն ան մնայ խոնարհօրէն բաց՝ ընկալելու կեանքի ամենէն պարզ ճշմարտութիւններէն մինչեւ բարդագոյն իրականութիւնները, անկաշկանդ ու անարգել՝ մտքի պատուարներէն, որոնք կանխակալ կարծիքի, նախապաշարումներու եւ այլ մտակաղապարներու ետին թաքնուած, կը խափանեն մտքի ազատ թռիչքը....

.....

Ոչ մէկ բան պիտի մոլութեան վերածել, կ'ըսէ ողջմտութեան ձայնը, այլ ամէն ինչ չափի մէջ է գեղեցիկ, եւ սա ճիշդ է գրեթէ բոլոր պարագաներուն համար ալ...Բայց հոս եւս կան բացառութիւններ....Սիրոյ ծայրայեղ պոռթկումէն կը ծնին ամենէն վեհանձն եւ անձնագոհ արարքները....Քաջութեան եւ արիութեան ամէն չափ գող-անցնող դրսեւորումներն են որ տուն կու տան հերոսական սխրագործութեանց....Աշխատասիրութեան մոլուցքն է որ շատ անգամ պատճառ է դարձած որ հանճարը փայլատակի....Եւ այսպէս կարելի է շարունակել «չափազանցութեանց» նպաստը ազգին ու մարդկութեան....Ողջմտութիւնը յաճախ միջակութեանց ապաստանն է....

.....

Օգտապաշտ մեր ժամանակներուն, կը թուի թէ ամէն ինչ օգուտ քաղելու չափանիշով է որ կ'արժեւորուի....Օրինակ, եթէ գեղեցիկը օգուտ մը չբերէ, կամ շահոյթ մը չապահովէ, յայնժամ անիկա էական չի նկատուիր ժամանակակից կեանքին համար....Ի՛նչ անհերթութիւն: Ժամանակին, ֆրանսացի յայտնի մտածող Վոլթեր պիտի ըսէր. «Այնքան աւելի գեղեցիկ է, որքան որ անօգուտ է»....Այսինքն, ներկայ կենսափիլիսոփայութեան ճիշդ հակառակը: Եթէ գեղեցիկը պիտի չարժեւորենք որպէս այդպիսին, յայնժամ ամէն ինչ կը դառնայ ծախու ապրանք....եւ բարոյականութիւնը ի՛նքը կը մահանայ, կ'ոչնչանայ...

.....

Մէրը ամէն ինչ է, կեանքի իմաստ, կեանքի խորհուրդ, կեանքի երազ....Մէր տրուած ամենուն՝ սիրուած էակին, զուակին ու ընտանիքին, ազգին ու հայրենիքին, աշխատանքին ու մարդկութեան...Առանց սիրոյ, կեանքը կը դառնայ անապատ, ուր ոչ մէկ ծաղիկ կրնայ բուսնիլ, ոչ մէկ արեւալոյս կրնայ լուսաւորել ու ջերմացնել մեր էութիւնը, ոչ մէկ բան կրնայ վարարել մեր սրտերը, ներշնչել մեր հոգին, ոգեշնչել մեզ....Մէրը աղբիւրն է ամէն մեծագործութեան, ամէն սխրանքի...

.....

Ամէն ինչ որ կը պատահի այս աշխարհիս երեսին պատճառ մը ունի անկասկած՝ մեզի անիմանալի եւ անըմբռնելի....քանզի մարդկային միտքը շատ է սահմանափակ....որքան ալ

գիտութիւնը յոխորտայ թէ ամէն ինչ յայտնաբերած է կամ պիտի յայտնաբերէ...Գուցէ հոգին, իր խորախորհուրդ ընդերքին մէջ կը խորզգայ ամէն ինչ, բայց անոր ձայնը կը խեղդուի մեր ամէնօրեայ կեանքի աղմուկին մէջ, հազարումէկ մտմտութիւններուն մէջ, կեանքի խառնաշփոթին մէջ...Բուն իրականութիւնը, կամ Գերագոյն Իրականութիւնը Հոգիին ներքնաշերտերուն մէջ է թաքնուած...Մարգարէները անոնք են որ հասու կը դառնան անոր....

.....

Երբ ձեռք եւ ձեռականութեան ետեւէն կ'երթանք, կը հեռանանք խորքէն, խորքայինէն....Երբ ծէսերու եւ ծիսակատարութեանց ենք միայն հետամուտ, կը հեռանանք ծէսը իմաստաւորող խորհուրդէն, բուն իմաստէն....Մեր կեանքը տակաւ կը դառնայ մակերեսային, փրփուրային կեցութիւն, կեանքի լուսանցքին վրայ ապրուած գոյաձեւ...Իսկ մեզի պէս մեծ տառապանքներէ անցած ժողովուրդ մը պիտի կարենայ կեանքի խորքային իմաստներ յայտնաբերել եւ անոնցմով ապրիլ գերազանցօրէն....

.....

Բարութիւնը լո՛յս է, չարին ընդդէմ յաղթանակ է, լոյսի նուաճում է խաւարին դէմ, կեանքի յարատեւում ու պանծացում....Չարը կը մեռնի ամէն վայրկեան, երբ բարին կը սփռէ իր լոյսը, խաղաղութեան ծիածանը, սրտի ջերմութիւնը, կեանքի փառաւորումը....Մարդը ծնած է բարին գործելու համար, նոյնիսկ՝ ամէնէն դժուար ու դաժան պայմաններուն մէջ, մանաւանդ՝ փորձութեան ահեղ պահերուն....

.....

Եթէ մենք կարենանք նոր շունչ ու կեանք տալ մեր երկրի հոգեւոր-բարոյական արժէքներուն, նիւթն ու նիւթականը չդարձնել մեր անհատական թէ հաւաքական կեանքի սեւեռակէտը, յայնժամ կրնանք ազգային վերածնունդի յոյսը փայփայել, նոր վերադարձ կատարել դէպի իրա՛ւ հայկականութիւն....կառուցել հայկական պետականութիւն, որուն հիմքերը խարսխուած ըլլան հայ արժէքային համակարգի վրայ, եւ ոչ՝ օտարէն ներմուծուած, հայ հոգիին էապէս խորթ հակամշակոյթի տարրերուն վրայ, որոնք կը միտին մոլորեցնել մեզ՝ որպէս հայոց ազգ ու հայոց երկիր....

.....

Համամարդկային մշակոյթի դասական Մեծերը ի յայտ են բերած Մարդ-Տիեզերք յարաբերակցութեան իրենց բանաձեւը....զայն յանձնելով սերունդներուն որպէս ուսանելի, քննարկելի եւ խորհրդածելի միտք-ապրում....Գերմանացի մեծ փիլիսոփայ Էմմանուէլ Քանթ

կը նկատէր, օրինակ, որ երկու բան իր սիրտը կը լեցնէր խորհրդաւոր սքանչացումով՝ «Աստղագարդ երկինքը ի վերայ իմ եւ բարոյական օրէնքը ընդմէջ իմ»....թելադրելով գուցէ որ ներքին կապ մը կայ արտաքին տիեզերքին եւ մարդ-անհատին մէջ գոյութիւն ունեցող ներքին տիեզերքին միջեւ....Որ մարդ էակն ալ կ'ապրի բարոյական տիեզերական օրէնքներով..., որոնք աւա՛ղ այնքան խախտուած են ներկայ «քաղաքակրթութեան» յորձանուտին մէջ...

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ-ՓԵՏՐՈՒԱՐ-ՄԱՐՏ 2016